

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Obchodní akademie v Plzni mezi lety 1886 a 1944

Bc. Adéla Šmausová

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

studijní program Historické vědy

studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Obchodní akademie v Plzni mezi lety 1886 a 1944

Bc. Adéla Šmausová

Vedoucí práce:

PhDr. Jan Lhoták, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu
PhDr. Janu Lhotákovi, Ph.D. za odborné vedení mé práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Plzni, duben 2020

.....

OBSAH

1	ÚVOD	1
1.1	Struktura práce.....	4
1.2	Rozbor literatury.....	5
2	NOVODOBÝ VÝVOJ ŠKOLSTVÍ	8
2.1	Školství ve sledovaném období.....	8
2.2	Školství v Plzni.....	14
3	POČÁTKY OBCHODNÍHO ŠKOLSTVÍ	18
3.1	Okolnosti vzniku obchodních škol.....	18
3.2	České obchodní školství v Plzni.....	28
4	OBCHODNÍ AKADEMIE V NOVÉ BUDOVĚ.....	38
4.1	Stavba a otevření	38
4.2	Oslavy 50. výročí.....	47
4.3	1938–1944	49
4.4	Osobnosti z řad profesorů.....	51
5	STUDENTSKÝ ŽIVOT	55
6	ABSOLVENTI	59
6.1	Klub absolventů.....	59
6.2	Uplatnění	62
6.3	Významní absolventi	63
7	ZÁVĚR.....	69
8	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	72
8.1	Nepublikované prameny.....	72
8.2	Periodika.....	73
8.3	Literatura (knihy, sborníky, studie/články)	75
8.4	Internetové zdroje.....	80
9	RESUMÉ.....	82
10	PŘÍLOHY	83

1 ÚVOD

Tématem své diplomové práce jsem si zvolila okolnosti vzniku a vývoje obchodní akademie v Plzni mezi lety 1886 a 1944. V prvním jmenovaném roce zahájila škola své působení, ve druhém byla kvůli druhé světové válce přerušena výuka na všech odborných vzdělávacích ústavech. Instituce, která během minulého století několikrát změnila název, dodnes působí pod jménem Obchodní akademie, Plzeň. Jelikož tato obchodní škola patřila k jedné z prvních svého druhu v českých zemích, je s jejím rozkvětem přímo spjatý také růst úrovně těchto vzdělávacích institucí na našem území. Plzeňská obchodní škola vznikla, stejně jako většina ostatních, na konci 19. století především z potřeby kvalifikované pracovní síly ve stále se rozrůstajícím západočeském městě průmyslu a obchodu.

Při psaní této studie jsem se snažila především o zodpovězení následujících otázek: Za jakých okolností a v jakém společenském prostředí obchodní školy vznikaly? Na jaké úrovni bylo školství na našem území v daném časovém horizontu? Kdo z plzeňských osobností stál u vzniku zdejšího obchodního ústavu a jak škola prosperovala během svého působení? Jak se tato instituce rozvíjela od svého vzniku až do 2. světové války a jak úspěšní absolventi ji opouštěli? Kteří profesori stáli za úspěchy obchodního školství?

Pro zasazení do kontextu považuji za nutné, aby práce nastiňovala i vývoj obchodních škol a akademií na našem území. Obchodní školství u nás vznikalo ve druhé polovině 19. století takřka na zelené louce a právě plzeňský ústav byl jedním z prvních, který zde začal působit. Až do začátku 20. století se dá obecně říci, že nebyl dostatek kvalifikovaných pedagogů, učebních pomůcek a vhodných prostor. Většinou výuka probíhala v pronajatých prostorách, školy se často stěhovaly a malé učebny omezovaly jejich dynamický růst. Vše z výše uvedeného platí prakticky pro většinu obchodních škol, které u nás vznikly na přelomu století.

Na tomto místě musím zmínit, že sama jsem Obchodní akademii Plzeň mezi lety 2008 a 2012 navštěvovala a její velkoryse řešené prostory, promyšlené

do sebemenšího detailu, mě dodnes fascinují. Škola v současné době nabízí studentům dva obory denního studia, obchodní akademii a humanitněji orientované ekonomické lyceum. Každý rok je otevíráno pět tříd prvních ročníků. Podle dostupných statistických údajů ve školním roce 2018/2019 zařízení navštěvovalo 614 studentů, z toho tři čtvrtiny tvořily dívky.¹ Zřizovatelem školy je, stejně jako všech státních středoškolských zařízení v regionu, Plzeňský kraj.

„Obchodní akademie je koncipována jako univerzální střední odborná škola obchodně podnikatelského zaměření, která připravuje absolventy na výkon různorodých činností spojených s podnikáním a administrativou. Studium je zakončeno maturitní zkouškou. Naše škola tuto podobu přijala od školního roku 1991/1992, kdy se ze čtyřleté střední ekonomické školy stala pětiletou obchodní akademií.“²

Současní studenti podnikají, stejně jako před sto lety, řadu exkurzí jak zahraničních, tak vlastivědně naučných po Čechách. Ve druhém a třetím ročníku absolvují také kromě dvoutýdenní odborné praxe ve firmách lyžařský a turistický kurz. Jazyková sekce jim každoročně dává možnost se zapojit do programu výměnných pobytů se zahraničními školami.

Prvorepublikový nádech si škola uchovává stále. Není to jen díky honosně řešeným prostorům budovy od architekta Hanuše Zápala, ale přispívá k tomu i skutečnost, že kantoři jsou studenty stále oslovováni „*pane profesore, paní profesorko*“. Díky architektovu návrhu každý den při vstupu do školy studentům a profesorům na pozdrav přikyvuje římský bůh obchodu Merkur, jehož maskaron je situován přímo nad dnešním hlavním vchodem do instituce. V současné době mohou všichni studenti vcházet jedním vchodem, bývalý dívčí vestibul je proto využíván jako prostor šatny. Podobný osud změny využití potkal i chloubu Hanuše Zápala, výstavní sál, kterým stavbu obohatil ze své

¹ Webová stránka <https://oaplzen.cz/studenti/>, citováno 27. 12. 2019.

² Webová stránka <https://oaplzen.cz/wp-content/uploads/2019/04/VZ1718.pdf> Výroční zpráva za školní rok 2017/2018, s. 3, citováno 26. 1. 2020.

vlastní iniciativy. Stala se z něj tělocvična situovaná do vnitrobloku, ale ke svému určení je v současné době využívána jen zřídka.

Městská rada v čele s autorem projektu architektem Janem Čenským, později Hanušem Zápalem, plánovala pro dnešní náměstí T. G. Masaryka, dříve Radeckého náměstí, celý komplex zahrnující tři školské budovy: obchodní akademii, měšťanskou školu a lyceum. V letech 1910–1911 se jednalo o jeden z prvních samostatných Zápalových návrhů. Na jeho popud byla z finančních důvodů realizována v první fázi pouze třetina, a to západní část zahrnující budovu současné obchodní akademie. Na přelomu 20. a 30. let 20. století bylo postaveno i východní křídlo, které se skládá z dnešní budovy banky a Masarykova gymnázia.

V budově obchodní akademie se nachází z dnešního pohledu unikátní učebna s číslem 307, kde je stále dochovaný původní mobiliář pro výuku přírodních věd a posluchárna. V roce 2018 byla tato místnost díky pracovníkům památkové péče zrenovována a zakonzervována. Konkrétně renovací prošla katedra, šestnáct sklopných školních lavic, rohová skříň, tři prosklené vitríny, rozkládací stůl, tabule a schránka na plátno nad ní. Veškerý mobiliář byl zhotovený z dubového dřeva. Prostory jsou dodnes využívány k původním účelům (viz Příloha č. 1).³

Nečekaným přínosem pro mě bylo rozšíření dosud sesbírané kolekce starých pohlednic budovy současné Obchodní akademie Plzeň a přilehlého parku, dnes náměstí Tomáše Garrigua Masaryka. Právě na pohlednici, kterou jsem uvedla v příloze (Příloha č. 2), je vidět v pravém spodním rohu socha, o které jsem do té doby nevěděla. Díky pomoci Aleše Hejny z plzeňské skupiny *Křížky a vetřelci, katalog drobného umění na území Plzně*⁴ se podařilo zjistit, že daná socha pochází pravděpodobně z původní budovy hlavní pošty a byla odstraněna spolu s dalšími třemi plastikami alegorií při přestavbě této veřejné

³ Archiv NPÚ, ÚOP v Plzni, RZ 3586: Vladimír Hrubý, *Restaurátorský záměr. Učebna přírodních věd, učebna 307*, Plzeň 2018.

⁴ Webová stránka <http://krizkyavetrelci.plzne.cz/>, citováno 2. 2. 2020.

budovy mezi lety 1925–1927. Umělecká díla byla tehdy rozmístěna po veřejných prostranstvích v širším centru města: *Alegorie lodní dopravy*, Neptun, stála před budovou dnešního Západočeského muzea v Plzni, *Alegorie pozemní poštovní dopravy*, Postilion, byla přemístěna na Habrmanovo náměstí, *Alegorie železnice* byla umístěna na nádraží Plzeň – Jižní předměstí a jako jediná z uvedených tam přečkala do dnešních dnů. Do parku před budovu OA byla umístěna socha *Alegorie telegrafu*.⁵

Ve sledovaném období se ve vedení školy vystřídalo několik osobností. Většina ředitelů před svým jmenováním do funkce působila v ústavu dlouhá léta a znala zdejší poměry. Prvním ředitelem se stal odborník Antonín Kotěra, dále Antonín Kostinec, Josef B. Vltavský, František Mareš, během druhé světové války v čele instituce stáli Vojtěch Měšťan, Vratislav Čermák, Václav Pilous. Po návratu z koncentračního tábora se do čela instituce opět postavil předválečný ředitel František Mareš. Od roku 1930 měla své vedení obchodní akademie a obchodní škola. V této funkci se během patnácti let vystřídal Karel Lansfeld a Václav Pilous.⁶

1.1 Struktura práce

Pro větší přehlednost jsem svoji práci rozdělila do pěti kapitol, tematicky složitější z nich se dělí na podkapitoly. Každá část se zabývá samostatnou problematikou, ale všechny kapitoly na sebe navazují. Práce je strukturovaná od obecného vývoje školství ke konkrétnímu cíli.

V první kapitole se věnuji obecně rozvoji a struktuře školství nejen v královském městě Plzni ve druhé polovině 19. století, protože kvalitní základní a středoškolské vzdělání nebylo samozřejmé a dostupné pro všechny společenské vrstvy.

Druhá kapitola si klade za cíl mapovat počátky obchodního školství jak na území Čech, Moravy a Slezska, tak i v samotné Plzni, kde kromě obchodní akademie zřizované obchodním grémiem působilo na přelomu

⁵ Webová stránka <http://krizkyavetrelci.plzne.cz/katalog/dilo/1339/>, citováno 7. 2. 2020.

⁶ Webová stránka <https://oaplzen.cz/historie-skoly/>, citováno 20. 2. 2020.

19. a 20. století ještě několik českých i německých soukromých ústavů obchodního charakteru.

Třetí část se zaměřuje na působení Obchodní akademie Královského města Plzně v její nově postavené budově od roku 1913. Od svého vzniku se instituce několikrát stěhovala, většinou se tísnila v nevyhovujících prostorách společně s jinými organizacemi. Účelně postavené prostory umožnily zařízení přijmout více studentů a vybavení učeben zkvalitnit výuku, proto je tento rok nejen mnou považován za důležitý milník ve vývoji a rozkvětu školy.

Následující kapitola přibližuje studentský život v Plzni od druhé poloviny 19. století až do 2. světové války. Nejdůležitější pro mě především bude, jak trávili čas chovanci tohoto ústavu, k plnění jakých úkolů a povinností je studium na prestižní instituci zavazovalo. V poslední části přibližuji více či méně veřejně známé úspěšné absolventy plzeňské obchodní akademie, na které je škola dodnes právem hrdá. Někteří z nich prokázali svoji odvahu a chrabrost během obou světových válek. V závěru práce zobecňuji výsledky předkládané práce.

1.2 Rozbor literatury

Při psaní práce jsem vycházela především z vydaných pramenů a archiválií. Velmi jsem ocenila rodový⁷ a předmětový⁸ archiv Národopisného muzea Plzeňska Západočeského muzea v Plzni p. o. První jmenovaná část pomocného fondu mi pomohla především při zjišťování společenského postavení ředitelů a studentů obchodní akademie, z předmětového archivu mě zajímaly především kartony věnované odbornému školství a obchodu v západočeské metropoli.

Řadu informací jsem také čerpala z archivu Obchodní akademie, Plzeň, kde jsou uloženy staré učebnice, fotografie s popisky, písemnosti různého charakteru a řada novinových výstřížků. Mnohé z nich pocházejí z období, kdy škola nesla název Střední ekonomická škola Klementa Gottwalda v Plzni. Většina písemností a dokumentů byla v roce 1964 odevzdána Archivu města Plzně a Jana Tratárková založila fond Obchodní akademie a obchodní škola

⁷ ZČM (NMP), SINE, Pomocný fond RA1.

⁸ ZČM (NMP), SINE, Pomocný fond PA1.

v Plzni. Skládá se především ze třídních katalogů, maturitních vysvědčení a absolutoríí, korespondence. Ve fondu Korespondence a literární pozůstalosti je uložena pozůstalost v pořadí druhého ředitele Antonína Kostince.

Velmi užitečné mi byly almanachy, sborníky a výroční zprávy jednotlivých obchodních škol a akademií, které pravidelně ústavy vydávaly buď každoročně, periodicky, nebo si jimi školy připomínaly významné společenské události či výročí svých vzniků. Celá řada dodnes působících odborných škol v celé republice v této tradici stále pokračuje a obvykle nákladem almanachu oslavují jen kulaté výročí vzniku školy. Při práci s tímto druhem zdrojů mi vyhovovala jejich přehledná struktura a členění do tematických kapitol. Bohužel u sborníků a almanachů z přelomu 19. a 20. století často chybí jméno editorů, autoři byli uvedeni jen u samotných článků či kapitol nebo dokonce v některých případech vůbec. Většina výročních zpráv a almanachů z období přelomu 19. a 20. století a první republiky dodržovala obdobnou strukturu: publikaci uváděla studie věnující se aktuální celospolečenské problematice, druhá kapitola řešila aktuální téma či výročí daného ústavu, následovalo představení vedení školy, kuratoria a pedagogického sboru. Další část se obvykle nazývala *Kronika ústavu* a zde byly vyjmenovány události, exkurze, návštěvy, přednášky, inspekce a podobné akce v průběhu roku. Výroční zprávy obvykle uzavíraly statistické údaje o studentech či odborné studie kantorů.

Užitečné mi byly také publikace od profesora gymnázia Josefa Bradáče, který na začátku 20. století vydával průvodce⁹ a rádce¹⁰ po školském systému. V daných publikacích popisoval také podmínky přijetí na jednotlivé středoškolské a vysokoškolské ústavy, možnosti uplatnění absolventů u jednotlivých státních úřadů a podniků. Systematicky v nich uspořádal také informace o výši školného, zápisného a dalších finančních nákladech na jednotlivých vzdělávacích institucích. Zaměřoval se i na problémy absolventů škol při hledání uplatnění na trhu práce. Publikace obsahuje i přehled, za jakých

⁹ BRADÁČ, Josef, *Průvodce po školství středním, vysokém, průmyslovém, odborném a dívčím pro rok 1910–1911*, Praha 1911.

¹⁰ BRADÁČ, Josef, *Průvodce a rádce ve věcech školských 1911–1912*, Praha 1912.

podmínek bylo možné začít kariéru u konkrétních úřadů a jak vysoké mzdy mohli absolventi po zapracování očekávat.

Z periodik mi nejvíce užitečných informací přinesl *orgán Národně-sociální strany československé na českém západě, Naše snahy*¹¹, který v Plzni vycházel od dubna 1898 do prosince 1915 nákladem Václava Peška. List se zabýval především společenskými tématy a událostmi, připomínal významná plzeňská výročí a vzpomínal ve svých rubrikách na osobnosti zdejšího veřejného života. Hojně jsem čerpala také z *Plzeňských listů*¹², ve kterých pravidelně vycházela rubrika nazvaná *Věstník spolkový*. Z něj jsem čerpala především informace o *Klubu absolventů české vyšší obchodní školy (akademie) v Plzni*.

Velkým přínosem v kapitole věnující se nové budově obchodní akademie pro mě byla kniha Petra Domanického *Hanuš Zápal. 1885–1964. Architekt Plzeňska*¹³, kterou vydala Západočeské galerie v Plzni v roce 2015 k příležitosti stejnojmenné výstavy. Publikace mně byla pro svoji strukturu a přehlednost nápomocná při doplňování detailních informací, díky kterým jsem si mohla vytvořit představu o společenském prostředí a mezilidských vztazích v neustále se rozrůstajícím městě.

¹¹ Naše snahy 14. 4. 1898–31. 12. 1915, Plzeň.

¹² Plzeňské listy 1. 4. 1875– 28. 12. 1911, Plzeň.

¹³ DOMANICKÝ, Petr, *Hanuš Zápal. 1885–1964 Architekt Plzeňska*, Plzeň 2015.

2 NOVODOBÝ VÝVOJ ŠKOLSTVÍ

2.1 Školství ve sledovaném období

Roku 1848 vzniklo ve Vídni ministerstvo kultu a vyučování, které navazovalo na Studijní dvorskou komisi zřízenou Marií Terezií roku 1759. Mezi lety 1849 a 1860 se pak někdejší ministr kultu a vyučování Lev hrabě Thun-Hohenstein pustil do prvních změn, které začaly být známé jako *Exner-Bonitzova reforma*. Pražský profesor Franz Exner a berlínský Hans Bonitz se ujali nelehkého úkolu, jelikož měli nastolit strukturu a organizaci středních škol na území monarchie. Samotná reforma byla schválena roku 1854 a v jejím důsledku došlo ke splnutí šestiletých gymnázií s prvními dvěma ročníky univerzitního studia filosofie. Z toho důvodu vznikla samostatná filosofická fakulta a osmileté gymnázium. Druhý jmenovaný druh vzdělávání se dělil na tři typy. Prvním bylo osmileté klasické gymnázium, které studenty připravovalo prostřednictvím latiny, řečtiny a historie na univerzitní studium. Druhým typem bylo reálné, které si kladlo za cíl studenty vzdělat v matematice a přírodních vědách pro obchodní a průmyslové obory. Posledním druhem bylo reformní reálné gymnázium, které své studenty připravovalo především na praxi a výkon povolání.¹⁴

Změny ve školství neúnavně pokračovaly, v roce 1869 Leopold von Hasner zpracoval zákon o všeobecné školní docházce. Ta byla prodloužena o čtvrtinu stávajícího času, dítě bylo nově povinno školu navštěvovat mezi svým 6. a 14. rokem věku. Zrušeny byly také školy triviální, hlavní a normální, které nahradily pětileté školy obecné a na ně navazující tříleté školy měšťanské. Po úspěšném absolvování obecné školy bylo možné přejít na gymnázium, po ukončení měšťanské školy studium pokračovalo na škole střední, následně se nadaní studenti mohli pokusit o přijetí k univerzitnímu studiu. Díky těmto krokům prakticky vymizela v českých zemích nigramotnost. Rozrůstat se také

¹⁴ JAKUBEC, Ivan, EFMERTOVIÁ, Marcela a kol., *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848–1992*, Praha 2008, s. 86–88.

rychle začínala celá školská soustava. Na jednu obecnou školu připadalo na konci 19. století zhruba tisíc žáků.¹⁵

Obecně však bylo na školství na přelomu 18. a 19. století pohlíženo jinak. Především lékaři argumentovali, že není vhodné, aby náročnou školní docházku plnily děti mladší osmi let, nedoporučovali zahajovat výuku před 9. hodinou ranní a 2. odpolední a také se domnívali, že samotné studium by nemělo trvat déle než tři hodiny denně. Vše bylo zdůvodněno zdravým psychickým a fyzickým rozvojem jedince.¹⁶

Denní rozvrh obecných škol byl tvořen především čtením, matematikou a náboženstvím.¹⁷ Harmonogram školního roku se v průběhu 18. a 19. století často měnil. Na vesnických školách se přihlíželo i k sezonním pracím na poli, pro které byla pomoc školou povinných dětí nezbytná. V Čechách se zpravidla vyhlášovalo dvoutýdenní volno o žních, na Moravě v termínu vinobraní. O délce výuky i prázdnin rozhodoval v jednotlivých lokalitách buď farář, rychtář nebo učitel.¹⁸

Na přelomu 60. a 70. let 19. století docházelo v souvislosti se změnami v rakouské konstituci i k reformám ve školství. Tomu se začalo říkat *éra nové školy*.¹⁹ Již v roce 1864 se také v reakci na změny zásadně transformoval systém financování jednotlivých škol. Nově povinnost zabezpečit materiálně výuku na základních veřejných školách přešla na obce.²⁰ Dne 14. května 1869 začal platit nový zákon o povinné školní docházce a rozděloval školy na obecné, měšťanské a čtyřleté učitelské ústavy, až do období první republiky dělené na mužskou a ženskou část. Zde se připravovali pro své povolání pedagogové pro základní

¹⁵ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Rákoska v dílně lidskosti. Česká škola v 19. století očima účastníků*, Praha 2016, s. 228–229.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž, s. 230.

¹⁸ Tamtéž, s. 231–232.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž, s. 180.

stupeň. Povinná školní docházka se skládala z osmi ročníků.²¹ Školní rok v té době začínal v termínu kolem 15. září a trval přibližně do 15. července. Vždy začínal pondělím a končil nedělí. Prázdniny vyhlášoval školní úřad. Obvykle si týden žáci a studenti odpočinuli kolem Vánoc, stejně tak kolem Velikonoc, jednodenní volno uzavíralo masopust, slavilo císařův svátek i narozeniny a od 90. let byl 19. listopad památným dnem za zavražděnou císařovnu Alžbětu. Mimořádné volno přinesly také mrazy či horka nebo se jím upomínalo na narozeniny ředitele školy. Každý týden bývali žáci doma ve čtvrtek, především aby pomohli rodičům.²²

Rozvrh stanovil začátek vyučování na 8. hodinu, mladší žáci školu mohli opustit po třech hodinách, starší žáci a studenti obvykle kolem 13. hodiny. Podle denních rozvrhů bývalo i odpolední vyučování. V jedné hodině se žáci mohli věnovat i několika předmětům.²³ Nejzákladnějšímu stupni vzdělávání se říkalo triviální, neboť žáci se zde učili ve třech základních dovednostech, číst psát a počítat. Dívky z dobře situovaných měšťanských rodin dostávaly své vzdělání od soukromých učitelů, případně v klášteře nebo soukromém penzionátu. Obvykle jejich vzdělání skončilo po absolvování šesti ročníků triviální školy, druhou polovinu 19. století usilovaly o to, aby směly ve svém vzdělávání pokračovat. První Vyšší dívčí škola v Praze byla otevřena roku 1863 a měla dívky zdokonalovat pro jejich budoucí role hospodyň a matek. O dva roky později byla založena i dívčí průmyslová škola, kterou však provázely problémy jak finanční, tak existenční, protože absolventky velmi obtížně sháněly pracovní místo na převážně mužském trhu práce. Škola následně po pěti letech existence zanikla. Zásadní změna přišla až v 70. letech 19. století, kdy kvůli hospodářské krizi byl v rozpočtu rodiny poznat každý další příjem.

²¹ MORÁVKOVÁ, Naděžda, *Dějiny učitelského vzdělávání v Plzni*, Praha 2018, s. 36.

²² VOŠAHLÍKOVÁ, s. 232–235.

²³ Tamtéž, s. 232.

V tu dobu byla opět obnovena Obchodně-průmyslová škola v Praze s širokým spektrem vyučovaných předmětů.²⁴

Právě rozvoj škol a vyučování s sebou přinesl také neustále se rozšiřující nabídku vybavení tříd a pomůcek žákům určených. Jednalo se především o nejrůznější lavice s pohyblivým sedadlem se speciálním zvedacím mechanismem, lomenou či klopenou psací deskou, případně lavice vyrobené z ohýbaného dřeva. Další nutností pro každou školu byla tabule, i zde se sortiment neustále rozrůstal o vylepšené stahovací, rozkládací nebo kladkové.²⁵

Velký rozmach nastal na přelomu 19. a 20. století také ve stavbě školských budov. Obecně se doporučovalo, aby byly stavěny z kamenů a cihel na vyvýšených a suchých místech. Jako nejvhodnější střešní krytina se jevila břidlice nebo pálené tašky. Z bezpečnostních důvodů měli stavitelé každou budovu opatřit hromosvodem. Kvůli dostatku světla se okna doporučovala orientovat severozápadním směrem. Při projektování budovy odborníci počítali na jednoho žáka s 0,6 m² plochy a 3–4 m³ celkového prostoru, přitom v jedné učebně nesmělo najednou být více než 80 mladistvých.²⁶

Na začátku 20. století se začaly objevovat názory, že stát a církve nemají důvod podporovat moderní vzdělávání dostupné pro všechny. Stály za tím nejspíš obavy o vliv mezi mládeží a následně celým národem. Škola byla v tomto případě připodobňována k pevnosti. Kdo se jí zmocní, má moc a vliv na rozvoj myšlení. Na jednu stranu se v tomto boji o výchovu nové generace stavěla církev a centralizovaný stát, na druhou národ a jeho svoboda. Z tohoto úhlu pohledu bylo postavení školství v Rakouské monarchii jedinečné. Neexistovaly v jejím rámci dvě země, které by měly podobný způsob základního, národního

²⁴ KNEBLOVÁ, Hana, *Život v českých zemích za Františka Josefa I. (1830–1916)*, Praha 2017, s. 12–13.

²⁵ VOŠÁHLÍKOVÁ, s. 206.

²⁶ Tamtéž, s. 208.

vzdělávání. Zákony sice deklarovaly, jak má výuka vypadat, ale praktický přístup se často lišil.²⁷

Mezi 1. a 2. světovou válkou v Plzni existovaly české i německé školy. Za velké války sloužila většina původně školských budov armádě a pro potřeby zdravotnictví, zpět městu se vrátily v dezolátním stavu. V roce 1918 bylo v Plzni celkem 19 obecných a 10 měšťanských škol. Jejich počet do poloviny 30. let vzrostl na 33 školských zařízení, které navštěvovalo více než 12 000 žáků. Dále v Plzni působily školy mateřské, pomocné, průmyslové, rodinné, živnostenské, obchodní, hudební, klasická a reálná gymnázia a učitelský ústav. V průběhu let školská zařízení vznikala, zanikala, stěhovala se nebo se slučovala. Například v roce 1920 vznikla městská hudební škola, později Městská hudební škola Bedřicha Smetany, naopak německá vyšší odborná škola stavitelská ve druhé polovině roku 1927 přesídlila do Děčína. V tomto období hospodářského rozkvětu v meziválečné době také město Plzeň přistupovalo ke stěhování škol z nevyhovujících podmínek do nových budov, které vyhovovaly někdejšímu pojetí moderní výuky. Důraz byl kladen i na hygienickou stránku, uhelné topení bylo nahrazováno plynovým, budovala se kanalizace a všudypřítomná pitná voda byla brána jako prevence mnohých onemocnění.²⁸

Po první světové válce zaznamenalo rozkvět především plzeňské střední školství. Nově ve městě vznikla Smetanova hudební škola, vyšší hospodářská škola, dívčí odborná škola rodinná a podnikatelská škola. Dokonce nebylo opomenuto ani zařízení pro vzdělávání hluchoněmých. Nových budov se dočkaly národní školy Masarykova, Habrmanova a Benešova. Na začátku 20. let navštěvovalo české a německé základní školy v západočeské metropoli přes 10 000 žáků.²⁹

Plzeň také toužila po vysokém školství. To se podařilo až v říjnu 1937, kdy v prostorách sálu zdejšího uměleckoprůmyslového muzea zahájila

²⁷ KONEČNÝ, Alois, *O moderním školství*, Brno 1906, s. 4, 7, 11–12.

²⁸ ŘEHÁČEK, Karel, *Plzeň v letech 1918–1939*. In: *Dějiny města Plzně 3*, Plzeň 2018, s. 24–66, 52–53.

²⁹ KLAPKA, Otakar, *Šedesát let československé samosprávy*, Praha 1925, s. 345–346.

přednáškami dálkový dvouletý kurz plzeňská pobočka Školy vysokých studií pedagogických v Praze.³⁰

V době protektorátu byli zapojeni studenti a učňové do nouzových prací. Studenti gymnázií se v posledních dvou letech války aktivně vykonávali služby jako například příslušníci požárních, obnovovacích a sanitních jednotek po útocích na Plzeň. Mladiství narozeni v letech 1927 a 1928 byli zase v březnu 1945 nasazení k zákopovým pracím na Moravu.³¹

Rozvinuté československé školství nebylo v souladu s myšlenkou německé říše, podle nacistů zde bylo velké množství vzdělaných lidí. Proto hned ve školním roce 1939/1940 se na řadě škol noví studenti vůbec nenabírali, případně byla omezena kapacita. Naopak se v průběhu války stav se navyšoval na učebních oborech a ošetřovatelských kurzech.³²

Již na začátku 2. světové války zaznamenalo české školství velkou změnu. Do konce války měla zkušenost z bojů nebo byla totálně nasazena na práci ve zbrojních továrnách více než polovina učitelstva. Ze škol musely zmizet české státní symboly, povinně byla zavedena němčina. Především na vesnici si děti chodily do školy mnohdy jen pro úkoly. Tam, kde výuka pokračovala, museli učitelé a děti od deseti let trávit prázdniny nucenými pracemi. V průběhu školního roku pak bylo jejich povinností sbírat kovy a léčivé byliny.³³

Na všech stupních škol se při výuce hlavní důraz kladl na znalost a zdokonalování německého jazyka, změnou a germanizací také prošly jejich názvy. Oproti jiným předmětům se také navyšovaly hodiny tělocviku. V Plzni zároveň působily všechny druhy německých škol, pro žáky ze Sudet byly zbudovány internáty. Zároveň od školního roku 1943/1944 mohli žáci a studenti dostat i známku 6. Každý vyučující musel slíbit věrnost Hitlerovi. Právě oni měli

³⁰ ŘEHÁČEK, Karel, *Plzeň v letech 1918–1939*. In: Dějiny města Plzně 3, Plzeň 2018 s. 23–66.

³¹ HUDECOVÁ, Dagmar, SUK, Pavel, EISENHAMMER, Miroslav a kol, *Plzeň v letech 1939–1945*. In: Dějiny města Plzně 3, Plzeň 2018, s. 67–108.

³² Tamtéž.

³³ BUKAČOVÁ, Irena, HUS, Miroslav, ROM, Karel, *Škoda lásky. Druhá světová válka na severním Plzeňsku*, Mariánská Týnice, Plzeň 2019, s. 63.

odpovědnost za morální chování žáků ve škole i mimo ni. V dubnu 1945 byla výuka na všech školách zcela přerušena.³⁴

2.2 Školství v Plzni

Pro plzeňské školství byl klíčový rok 1776, kdy byla založena zdejší hlavní škola s německým vyučovacím jazykem a dvoutřídní gymnázium, které se po dvou letech rozrostlo o třetí ročník. Výraznou postavou byl gymnaziální učitel František Křepelka, který zároveň vedl kůr při chrámu svatého Bartoloměje, byl autorem učebnic a z vlastních knih vybudoval studentskou knihovnu. Pro kvalifikaci učitelů byly zřizované kurzy, tzv. *preparandie*, nejprve především při hlavních a normálních školách v Praze a Zbiroze. Kurzisté navíc získávali přímo na dané škole praxi a přicházeli do denního kontaktu se žáky. Velký zlom v přípravě učitelů nastal v Plzni na začátku roku 1804, kdy byl při gymnáziu založen filozofický ústav neboli lyceum. Zdejší výuka byla nejprve pod patronací premonstrátů z Teplé, následně řadu kantorů rozšířili na pražské univerzitě vzdělaný profesor Josef František Smetana a teologicky vzdělaní členové tepelského řádu Josef Stanislav Zauper a Josef Vojtěch Sedláček.³⁵ Ten se v dobách, kdy vyučoval na plzeňském německém gymnáziu, snažil vzbuzovat zájem i o český jazyk a až čtyři hodiny týdně bez nároku na honorář přednášel zájemcům pravopis a literaturu. Celý život se snažil, aby Plzeň získala českou školu, což se v roce 1819 podařilo. Škola byla na tzv. Obecném dvoře poblíž bývalého dominikánského kláštera, nebylo výjimkou, že v jedné třídě byly až dvě stovky žáků.³⁶

Rychlý rozvoj zdejšího školství přímo souvisel s rozvojem a růstem města. Zatímco v roce 1850 měla Plzeň 10 649 obyvatel žijících v 640 domech, sčítání lidu v roce 1921 došlo k počtu 108 023 občanů.³⁷ Ze statistických údajů vyplývá, že na začátku roku 1882 působily v Plzni celkem tři školy, dvě obecné a jedna měšťanská, ve kterých se žáci učili rozdělení do 49 tříd, a vyučovalo

³⁴ HUDECOVÁ, SUK, EISENHAMMER a kol, s. 67–108.

³⁵ MORÁVKOVÁ, s. 24–26.

³⁶ VAVŘÍK, Jan, *Ze staré školy plzeňské*, Plzeň 1921, s. 10–11, 28, 34.

³⁷ KLAPKA, s. 348.

je 54 kantorů. V roce 1907 se v katastrálním území západočeské metropole nacházelo 25 škol s 222 učiteli a 135 třídami.³⁸

Samotný čtyřletý učitelský ústav pro potřeby stále se rozrůstajícího města a přilehlého okolí byl ministerstvem kultu a vyučování schválen až na druhý pokus 12. listopadu 1891 spolu s obdobným zařízením v Českých Budějovicích na podnět někdejšího purkmistra JUDr. Václava Petáka. K ústavu náležela také cvičná chlapecká pětitřídní škola. Pro výuku na učitelském ústavu musel učitel složit po absolvování vysoké školy státní pedagogickou zkoušku. O studium byl zájem, do prvního ročníku ve školním roce 1892/1893 bylo přijato 43 studentů starších patnácti let. Absolventi všech těchto ústavů sice vzdělání ukončovali zkouškou, ale na dosažené vzdělání nebylo pohlíženo jako na středoškolské, a proto nemohli pokračovat studiem na univerzitě.³⁹

Obdobné problémy doprovázely i vznik ženského učitelského ústavu v Plzni, který iniciovaly členky Kruhu českých učitelek s přispěním členů spolku Sokol a Hlahol. Zřízení ústavu taktéž o čtyřech třídách bylo povoleno ministerstvem v říjnu 1900, mezi prvními byla přijata učitelka Jindřiška Hrabětová, jedna z prvních absolventek pražské Karlovy univerzity. Ve školním roce 1900/1901 do prvního ročníku nastoupilo 45 studentek, do přípravného kurzu 30.⁴⁰

Důležitým aspektem nejen v Plzni byla hygiena ve vzdělávacích budovách a zdraví studentů, žáků. Na začátku 20. století navštěvoval každý měsíc školská zařízení k tomuto účelu pověřený medik, roku 1913 zastával funkci školního lékaře MUDr. Adolf Weiser. Navíc učitelé, děti i jejich rodiče jej mohli v případě potřeby vyhledat a během ordinačních hodin jim bezúplatně nabízet pomoc v péči o zdraví.⁴¹ Doktor Weiser také až do své náhlé

³⁸ Plzeňské listy 6. 7. 1907, 43, 1907, 151, s. 3.

³⁹ MORÁVKOVÁ, s. 38–40, 49.

⁴⁰ Tamtéž, s. 77–78.

⁴¹ SCHIEBL, Jaroslav, *Ústavy vyučovací a vzdělávací*. In: (red.) Almanach královského města Plzně na rok 1913, Plzeň 1913, 414–430.

smrti o prázdninách roku 1924 vyučoval tělovědu na obchodní akademii.⁴² V západočeské metropoli působila *Sekce pro sociální péči o studentstvo při Plzeňském krajském odboru Ústředního spolku profesorů v Plzni*, která přispívala nemajetným žákům na léky a zotavování. Mezi 21. červencem 1923 a 15. červencem 1926 vynaložil spolek 11 477 Kčs za zotavování pěti studentů ve slovenském sanatoriu, obdobnou částku za honorář 7 lékařů a v hodnotě 2716 Kčs zaplatil účty za léky.⁴³ Snad i proto byla zdravotní zpráva plzeňských dětí za školní rok 1933/1934 překvapující. Ukázalo se, že v západočeské metropoli je necelých 50 % dětí, které jsou plně zdravé, z 1 256 vyšetřených se jich v dobrém zdravotním stavu nacházelo 671. Většina žáků trpěla onemocněním srdce a cév, chudokrevností a tělesnou slabostí, kýlou a onemocněním dýchacích cest. I tak se v porovnání s předchozím rokem podařilo snížit onemocnění záškrtem o polovinu. Začalo se systematicky se zákeřným onemocněním bojovat tím, že všichni prvňáci byli naočkováni. Naopak vinu za nárůst počtu onemocnění spalou svalovali odborníci na nezodpovědný přístup rodičů.⁴⁴

Druhá polovina 19. století se stala obdobím, které bývá ještě označované jako druhá průmyslová revoluce, nazývaná též technickovědecká. Ta s sebou přinášela také demografické změny. Pro období rychlého vývoje technologií a stěhování lidí do měst byla charakteristická vysoká míra porodnosti i úmrtnosti. Mortalita se postupem času dařila snižovat především díky zlepšujícímu se sociálnímu systému a dostupnější zdravotnické péči.⁴⁵

Dne 23. června 1920 přijala Učitelská rada v Plzni tzv. *Obsazovací zásady*, podle kterých se vybírali kandidáti pro pedagogickou činnost na jednotlivých vzdělávacích ústavech. Jednalo se o úřední předpis, ve kterém byly zakotveny požadavky na nové učitele. Pro kandidáta na pracovní pozici rozhodovala délka dosavadní praxe, i když komise zohledňovala i ostatní faktory.

⁴² VLTAVSKÝ, J. B., *MUDr. Adolf Wieser*. In: Třicátá devátá roční zpráva obchodní akademie města Plzně za školní rok 1924/1925, Plzeň 1925, s. 14.

⁴³ ZČM (NMP), SINE, Pomocný fond PA1, kr. Školství plzeňské III, sl. Školství obchodní.

⁴⁴ Český směr 27. 4. 1934, 36, 1934, 93, s. 3.

⁴⁵ JAKUBEC, EFMERTOVIČKA a kol., s. 7–8.

Pokud učitel se věnoval své profesi déle než 30 let, automaticky jej komise vyřadila. Přihlíženo bylo především ke kvalifikaci, přednostně se přijímali váleční invalidé, legionáři a vyučující bydlící v místě výkonu povolání. Naopak nevýhodu měli ti kantoři, kteří z nějakého důvodu v minulosti učit přestali, těm se praxe počítala od návratu za katedru. Přezkoumání neunikly ani rodinné poměry kandidáta, neměl mít například nepoměrně mladou manželku, přípustný byl věkový rozdíl 2 let, ve zvláštních případech mohla obsazovací komise udělit výjimku.⁴⁶ K roku 1939 v Plzni působilo více než 120 škol různých stupňů, od mateřských po vyšší odborné.⁴⁷

Ve sledovaném období v čele Plzně stanuli následující purkmistři: František Pecháček (1873–1888), Karel Houška (1888–1889), Josef Krofta (1889–1892), Václav Peták (1892–11/1917) a posledním byl na sklonku první světové války Matouš Mandl (12/1917–7/1919). S novými poměry a úředním uspořádáním se v polovině prvního roku nové republiky z purkmistrovského úřadu stal post starosty. Prakticky celou první republiku prožila západočeská metropole pod vedením Lud'ka (Ludvíka) Pika, který v jejím čele stál od 5. července 1919⁴⁸ do roku 1938. Pak byl vystřídán Petrem Němejcem (1939–1941), následně na krátkou dobu město vedl Karl Wild. Po něm do konce druhé světové války pod německým termínem pro představeného města *Oberbürgermeister* stál v čele Plzně Walter Sturm (1941–1945).⁴⁹

⁴⁶ ZČM (NMP), SINE, Pomocný fond PA1, kr. Školství plzeňské III, sl. Školství obchodní.

⁴⁷ *Album značek tuzemské výroby k soutěži „Proč kupuji zboží tuzemské výroby?“*, Praha 1939, s. 30.

⁴⁸ KLAPKA, s. 337.

⁴⁹ Webová stránka https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_p%C5%99edstavitel%C5%AF_Plzn%C4%9B, citováno 25. 2. 2020.

3 POČÁTKY OBCHODNÍHO ŠKOLSTVÍ

3.1 Okolnosti vzniku obchodních škol

V reakci na rychlý rozvoj průmyslu a obchodu vznikla potřeba nových druhů škol, které by dokázaly připravit absolventy pro uplatnění v technických a komerčních oborech. V čele hospodářského pokroku monarchie stála především Vídeň, kde se výuka na první státní reálné obchodní akademii zahájila již v roce 1769, zatímco v Praze začala výuka na německé nedělní obchodní škole až v roce 1850.⁵⁰

Vznik středních a vyšších odborných škol poznamenala ve druhé polovině 19. století především skutečnost, že jejich založení nebylo na rozdíl od základního školství v kompetenci samotných obcí. Tím doplácely na neúčast českých zástupců v říšské radě a zemských sněmech. Vznik středních škol a stavba jejich nových budov tak podléhala česko-německému konfliktu. Zásadní zlom nastal až po návratu českých poslanců do parlamentu v 60. letech 19. století.⁵¹

V polovině 19. století přetrvávalo přesvědčení, že Češi se Němcům nemohou vyrovnat a že není vhodné, aby se angažovali v rodícím se průmyslovém a obchodním odvětví. I proto byla německá trojtřídní obchodní škola v Praze otevřena již roku 1856.⁵² Jednalo se o soukromý ústav Antonína Skřivana, který navzdory okolnostem začal z osobního přesvědčení v roce 1860 vyučovat ve své instituci česky. Právě profesor Skřivan byl díky tomuto odvážnému činu později nazýván nestorem českého obchodního školství.⁵³

Není proto divu, že v průběhu 60. let 19. století se české země potýkaly s nedostatkem úspěšných obchodníků. I to bylo hnací silou, proč se rozhodli čeští vlastenci založit v roce 1871 *Sbor pro zřízení a udržování československé*

⁵⁰ GERŠLOVÁ, Lenka, MOŽNÁ, Blanka a kol., *Almanach k 100. výročí založení Obchodní akademie v Olomouci*, Olomouc 2019, s. 6.

⁵¹ VOŠÁHLÍKOVÁ, s. 203–204.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Autor neuveden, *Katalog obchodního oddělení. Národopisná výstava československá v Praze 1895*, Praha 1895, s. 263–264.

obchodní akademie a o rok později zahájila svůj provoz dvoutrídni *Vyšší česká obchodní škola*. Až v roce 1878 začala fungovat jako trojtřídní.⁵⁴ Československá obchodní akademie se tak díky zakládací listině ze 13. února 1872 stala nejstarší obchodní školou u nás, zároveň je v českých zemích nejdéle působící. První školní rok začínal v Obecním domě na Malém náměstí v Praze, školu tehdy vedl Emanuel Tonner.⁵⁵ Hned v červnu 1872 začal výbor pro zřízení československé obchodní akademie obepisovat zastupitelstva českých měst s žádostí o příspěvek na fungování instituce. Součástí dopisu byly stanovy, svolání, přílohy a zřizovací listina.⁵⁶ Snad i proto byl rozvoj školy natolik dynamický, že již ve školním roce 1910/1911 překonala svým počtem 1270 posluchačů obdobný ústav ve Vídni.⁵⁷

Právě období založení prvních tří českých obchodních akademií bylo označováno za *poslední období našeho národního obrození*, protože český národ k svobodě jazykové a literární začínal přidružovat i politickou, kterou s obchodem pojilo silné pouto.⁵⁸

V roce 1882 vznikla obchodní škola v Chrudimi a konečně v roce 1886 v Plzni. Všechny tři jmenované školy byly založeny díky samostatné pili Čechů v hospodářských centrech země. Chrudim si na školu činila nárok, protože se považovala především kvůli soupeření historických kulturních center Hradce Králové, Kolína a Pardubic za hospodářské město východních Čech. V Plzni obchod kvetl díky strategické poloze již od nepaměti a po Praze byla v té době druhé největší město v Čechách.⁵⁹

V Chrudimi původně chtěli připojit obchodní kurz k odborné průmyslové škole na zpracování dřeva. Nakonec byla po vzoru znovuzřízeného ústavu

⁵⁴ KABÁT, V., *Vývoj obchodní akademie města Plzně v rámci hospodářských poměrů*. In: 1886–1936: Padesát let obchodní akademie v Plzni, sborník prací. Plzeň 1936, s. 22–24.

⁵⁵ Webová stránka <https://cao.cz/cs/o-skole/historie/> a <https://cao.cz/cs/o-skole/povinne-zverejnovane-informace/>, citováno dne 1. února 2020.

⁵⁶ ZČM (NMP), Písemnosti, NMP 61912, 61913, 61914, 61915.

⁵⁷ Plzeňské listy 4. 3. 1911, 47, 1911, 52, s. 4.

⁵⁸ KABÁT, s. 22–24.

⁵⁹ Tamtéž.

v Linci otevřena samostatná instituce, která 16. listopadu 1882 zahájila svůj provoz. V první školní den v lavicích zasedlo 40 studentů obchodní a jen 4 žáci kupecké pokračovací školy. V průběhu semestru se jejich počet zčtyřnásobil. V čele instituce stál až do roku 1893 profesor Quido Teissler a osmičlenné kuratorium⁶⁰ dohlížejících na provoz a financování školy.⁶¹ Funkci předsedy obvykle vykonával zástupce zřizovatele purkmistr, později starosta, ostatními členy byly delegáti městských spolků, institucí a také školy samotné. V roce 1922 vznikl zákon, který upravoval činnost kuratorií jako takových. Ty se nově musely sdružovat do Svazu kuratorií.⁶² Výuka byla zahájena v prostorách průmyslové školy na zpracování dřeva, po roce se přestěhovala do měšťanských domů na hlavním náměstí. Nové budovy se instituce dočkala v létě 1893 již s novým ředitelem Janem Ctiborem.⁶³

V roce 1894 rozšířila seznam obchodních škol ještě nově vzniklá v Prostějově⁶⁴ a o čtyři roky později i v Hořovicích.⁶⁵ Následující rok se obchodní školství prezentovalo na *Národopisné výstavě československé v Praze* (viz Příloha č. 3). Oficiálně bylo poděkováno zakladateli a propagátorovi tohoto druhu vzdělání Antonínu Skřivanovi, díky kterému v roce 1895 působily v českých zemích dvě obchodní akademie, stejný počet škol vyšších a určených pro ženy a dívky, jedna střední, dvacet šest škol pokračovacích a sedm soukromých obchodních vzdělávacích ústavů. V rámci výstavy byla k vidění

⁶⁰ Výraz odvozen od latinského slova *curo - starat se, pečovat*. Obdobné funkce kuratorium dané instituce skutečně mělo. Poznámka autora.

⁶¹ ZÍTEK, Jan, *Dějiny obchodní akademie a obchodního školství v Chrudimi*. In: Almanach 65 let státní obchodní akademie chrudimské, Chrudim 1947, s. 9–16.

⁶² BĚLOHLÁVEK, Miloslav, *Archív města Plzně, průvodce po fondech a sbírkách, Plzeň 1987*, s. 164.

⁶³ ZÍTEK, s. 9–16.

⁶⁴ GERŠLOVÁ, MOŽNÁ a kol., s. 6.

⁶⁵ PIŽL, Alois, *Svědectví o životě a díle*. In: Zprávy zpravodajského ústavu obchodního školství IX., 1938, č. 1, s. 5–20.

řada diagramů a podobizen, mimo jiné zakladatele plzeňského ústavu Antonína Kotěry a profesora Antonína Skřivana.⁶⁶

Dynamicky se rozvíjející české hospodářství si žádalo obchodní školství i na Moravě. Proto díky kavárníkovi Františku Bezděkovi byla 30. dubna 1902 zřízena dvouletá česká Obchodní škola v Uherském Hradišti. V jejím případě se jednalo o první vyšší školu ekonomického zaměření na jihovýchodní Moravě, proto sem zdejší studenti přicházeli z okolí Kroměříže, Kyjova, Zlína, Hodonína i ze slovenských oblastí poblíž Nového Města nad Váhem a Skalice. Ve školním roce 1909/1910 byl pro velký zájem na Slovácku také otevřen první studijní ročník určený pro dívky. Městská samospráva převzala nad školou záštitu až na začátku roku 1915.⁶⁷

Olomoucká obchodní akademie vznikla až v prvním roce nové Československé republiky, vyučování zde zahájil ředitel Josef Vocásek, který předtím dlouhá léta působil na Obchodní akademii v Hradci Králové.⁶⁸

V úrovních škol byly však již od samého začátku rozdíly. Především kvůli tomu, že zřizovateli škol bývala kuratoria, která nebyla schopná zajistit dlouhá léta stabilní podmínky pro profesory.⁶⁹ Státem bylo udržováno jen pět ústavů na území monarchie: v Brně působil český i německý, Štýrském Hradci pouze německý, ve Lvově polský a v Terstu italský. Na ostatních školách stát přispíval maximálně jen na platy ředitelů a některých důležitých členů profesorského sboru, které do funkce sám jmenoval.⁷⁰ Sociální a společenské postavení vyučujících bylo nejprve ubohé. Každý kariérychtivý učitel se toužil co nejdříve stát c.k. profesorem a v tomto ohledu měly obchodní školy velmi omezené možnosti. Stávaly se tak proto často průchozími stanicemi, na kterých zůstávali z počátku dlouhodobě vyučovat jen ti neperspektivní, kteří se neměli

⁶⁶ Autor neuveden, *Katalog obchodního oddělení. Národopisná výstava československá v Praze 1895*, s. 263–264.

⁶⁷ ČOUPEK, Jiří, *Uherskohradištská obchodní akademie*. In: *Malovaný kraj*, LVI, 2020, 1, s. 8–9.

⁶⁸ GERŠLOVÁ, MOŽNÁ a kol., s. 6–7.

⁶⁹ PIŽL, s. 5–20.

⁷⁰ *Plzeňské listy* 4. 3. 1911, 47, 1911, 52, s. 4.

šanci dostat na jiný ústav nebo kteří byli ve městě vázáni jinými povinnostmi. Zásadní změny se začaly dít krátce před 1. světovou válkou, právě s příchodem Aloise Pižla do Vídně, kde začal zastávat funkci ministerského inspektora pro německé školství, které stálo, obecně řečeno, do té doby přes veškerou snahu vlastenců stále na okraji veřejného zájmu.⁷¹ Proto krátce poté, co profesor a docent Alois Pižl nastoupil do své funkce, žádal Ústřední spolek českých profesorů zestátnění všech obchodních škol a o právo recipacity profesorů.⁷²

Memoáry na každodenní starosti obchodních ústavů zanechal sepsané Alois Pižl, který byl nejprve profesorem na obchodních školách v Hořovicích a následně v Praze, následně na začátku roku 1911 byl doporučen na ministerstvo výchovy do Vídně. Vzpomínal, že výuka probíhala v nevyhovujících prostorách, bez učebnic, knih a dalších pomůcek. O to více si cenil ředitele hořovického obchodního ústavu Václava Pazourka a za příklad uváděl jeho vztah k němu jakožto začínajícímu kantorovi. Pan ředitel dokázal svým nadšením vzbudit v ostatních kolezích nadšení pro práci. V každé škole byl potřeba někdo takový. Kantoři byli však na své studenty velmi přísní, protože je chtěli do profesního života vyslat dokonale připravené, aby mohli šířit dobré jméno ústavu.⁷³ Problémy byly opravdu každodenní, neboť například obchodní akademie v Olomouci začínala výuku po svém založení s pouhými pěti kantory.⁷⁴

Problém byl na začátku 20. století i se samotným ekonomickým názvoslovím. Tím, že se české obchodní školství prakticky oddělilo od německého, tak utrpělo jazykovou ztrátu. V obchodní korespondenci byly používány doslovné překlady německých vět, které v češtině při hlubším zamyšlení postrádaly smysl, působily neomaleně nebo vznikaly dvojmysly. Chyby se objevovaly hojně jak v učebnicích obchodní korespondence, tak

⁷¹ KVASNIČKA, Josef, *Existenční zajištění obchodního školství*. In: Zprávy zpravodajského ústavu obchodního školství IX., 1938, č. 1, s. 37–40.

⁷² BRANT, B., *Krátký přehled historie kolínského obchodního školství před válkou*. In: Padesát let obchodního školství v Kolíně, Kolín 1947, s. 9–11.

⁷³ PIŽL, s. 5–20.

⁷⁴ GERŠLOVÁ, MOŽNÁ a kol., s. 7.

v praxi při obchodním styku.⁷⁵ 30. prosince 1906 svolal odbor *Zemské Jednoty soukromých úředníků Obchodnické Jednoty, Spolek absolventů české obchodní akademie* a *Československá Obchodní Beseda* schůzi, na které se řešila především komunikace českých obchodníků s německy mluvícími firmami. Byla přijata rezoluce, která rázně doporučovala užívat výhradně český jazyk při zahraničním obchodním styku.⁷⁶

Po vzoru plzeňské a mělnické školy byla otevřena roku 1897 dvouletá obchodní škola v Kolíně, kde se kromě odborných předmětů vyučovalo i těsnopisu a francouzskému jazyku. Ústav se nacházel až do roku 1903 ve skromných podmínkách, ve kterých se ještě na sklonku století zabydlel přípravný ročník a jednoletý obchodní kurz pro dívky a ženy. Poté se škola přestěhovala do nově zbudovaného přístavku.⁷⁷ Město, které v uplynulém století prošlo překotným vývojem z města agrárního na město obchodu a průmyslu, právem usilovalo o zřízení obchodní akademie. Ministerstvo ve Vídni se však ohrazovalo proti budování nových českých obchodních škol, a tak po odmítnutí žádosti si Kolín zřídil svoji obchodní akademii bez povolení, neboť nařízení císaře o soukromém vyučování bylo tehdy napsáno velmi liberálně. Profesor Pižl však využil toho, že byla obchodní akademie povolena městu Celovec a začal argumentovat tím, že kolínský okres odvádí na daních daleko více, než celé Korutany, ve kterých Celovec leží. Následně se profesorovi podařilo dlouhým vyjednáváním smířit vedení města a výbor obchodního grémia.⁷⁸ Díky zásahu Aloise Pižla se mohla roku 1914 sloučit Gremiální obchodní škola s vyšší obchodní školou, kterou začalo spravovat jako jeden celek město Kolín. Vlastních a účelně postavených prostor se škola dočkala až o dvacet let později.⁷⁹

⁷⁵ ZENKL, Petr, *Několik kapitol o obchodní češtině*. In: I. zpráva Vyšší obchodní školy v Karlíně za školní rok 1909–1910, Karlín 1910, s. 3–49.

⁷⁶ Naše snahy 8. 3. 1907, 10, 1907, 10, s. 4–5.

⁷⁷ BRANT, s. 9–11.

⁷⁸ PIŽL, s. 12–13.

⁷⁹ BRANT, s. 9–11.

Ve školním roce na přelomu 19. a 20. století se na území Rakouska-Uherska nacházelo celkem dvacet vyšších obchodních škol a akademií. Jediná z nich byla spravována přímo státem a nacházela se ve Lvově, ostatní soukromé pak působily ve Štýrském Hradci, Liberci, Jablonci, Innsbruku, Tridentu, Linci, Terstu, Krakově, Olomouci, Prostějově, Chrudimi, Hradci Královém, Ústí nad Labem. Čtvrtina z výše uvedených institucí měla studijní program pro ženy. V ekonomických centrech, jako Plzeň, Brno a Praha, souběžně působil český i německý ústav. Dvoutřídní školy v daném školním roce vzdělávaly studenty ve Welsu, Bonzanu, Celovci, Českých Budějovicích, Mělníku, Warnsdorfu, Kolíně, Opavě, Hořicích, Teplicích a Mostu. V posledních dvou jmenovaných vzdělávacích institucích probíhala také výuka určená ženám a dívkám.⁸⁰

Ve školním roce 1911–1912 se nacházely na území habsburské monarchie tři vysoké školy obchodní (Víděň, Praha, Terst), sedm obchodních akademií a vyšších obchodních škol (Praha, Karlín, Chrudim, Hradec Králové, Plzeň, Brno, Prostějov), dvanáct obchodních škol dvouletých (České Budějovice, Hořice, Klatovy, Kolín, Mělník, Německý Brod, Praha, Mariánské Hory u Moravské Ostravy, Přerov, Třebíč, Uherské Hradiště a Vyškov). Působila zde také *Jednoroční obchodní škola Československé Obchodní Besedy v Praze*. Stále dostupnějším se stával také tento druh vzdělání pro dívky. V daném školním roce působily samostatné dívčí obchodní školy v Chrudimi, na Královských Vinohradech, v Pardubicích, Písku, Praze, Brně, Olomouci, Hradci Králové a v Plzni. Také se při dvoutřídních obchodních školách otevíraly kurzy určené ženám, ty je mohly navštěvovat v devíti městech, kde tyto školy působily, například v Českých Budějovicích, Hořicích a Klatovech.⁸¹ Již ve školním roce 1910–1911 ministerstvo školství a osvěty připouštělo, aby dívky navštěvovaly i původně chlapcům určené ústavy. Obchodní akademie a všechny pobočná školská zařízení navštěvovalo ve výše uvedeném akademickém roce podle údajů

⁸⁰ Časopis pro průmysl chemický 3/1900, 10, 1900, 3, s. 100–101.

⁸¹ BRADÁČ, Josef, *Průvodce a rádce ve věcech školských 1911–1912*, Praha 1912, s. 31.

ministerstva celkem 11 195 studentů, předchozí rok jich bylo o více jak tisíc méně.⁸²

Profesoři, kteří chtěli učit na obchodních školách nebo akademiích, se rozdělovali do pěti skupin podle vyučovaných předmětů. Podle zařazení a odbornosti se určovala první skupina, do které patřili vyučující odborně zaměřených věd. Museli absolvovat jak samotné studium obchodní školy, tak i minimálně dvouletou praxi v bance a průmyslovém závodě. Učitelé druhé skupiny se specializovali na jazykovou přípravu studentů. Pro výuku češtiny postačovala aprobace pro obecné střední školy, aprobace cizích jazyků musela být ještě doplněna o zkoušku z obchodní korespondence. Do dalších dvou skupin patřili učitelé zeměpisu, dějepisu, matematiky, fyziky, chemie, zbožíznalství, kterým stačila taktéž středoškolská aprobace. Poslední skupinu tvořili kantoři tzv. *juristických předmětů*, pro které nebylo vyhláškou vyžadováno žádné speciální vzdělání a příprava. Právě o výuku historie, matematiky, fyziky a chemie byl mezi vyučujícími na začátku 20. století největší zájem, naopak o francouzštinu, němčinu, angličtinu a ruštinu byl ze strany profesorů zájem nejmenší.⁸³

Jihlava si na zřízení svého obchodního školství musela počkat do prvního roku nové republiky. Z rozhodnutí školské Matice jihlavské dne 16. června 1919 byla zřízena dvouletá obchodní škola pro chlapce a dívky. Její založení iniciovali a provedli Josef Výborný a L. Klement, ředitel a profesor zdejší měšťanské chlapecké školy. Ředitelem byl ustanoven dosavadní profesor obchodní školy v Třebíči, Adolf Kovářík. Předběžné zápisy studentů do prvního ročníku proběhly během prázdnin, 15. až 17. září skutečné zápisy a o den později následovaly přijímací zkoušky. K zápisu studenti museli doložit také rodný list, poslední získané vysvědčení a písemný souhlas rodičů s návštěvou vzdělávací instituce. Celoroční školné činilo 350 korun, zápisné a příspěvek na pomůcky dohromady 20 korun a zvlášť se doplácela desetikorunová taxa za využívání psacích strojů. Výuka byla slavnostně zahájena 18. září 1919. Studium započalo

⁸² Plzeňské listy 4. 3. 1911, 47, 1911, 52, s. 4.

⁸³ BRETA, Karel, SATRANSKÝ, Jan, CHLUMSKÝ, Josef, *Kam po maturitě*, Praha 1907, s. 131–132.

v prvním ročníku 33 studentů a 52 dívek, ve druhém 10 chlapců a 21 žákyň. Hned první rok působení byl provoz přerušen mezi 11. a 25. únorem kvůli rozšíření španělské chřipky mezi mládeží. Studenti pocházeli nejen z měst a vesnic Vysočiny, ale i z Vídně, Písku a Jindřichova Hradce.⁸⁴ Název jihlavské obchodní školy se během první republiky měnil několikrát. V roce 1921 získala přídomek česká veřejná obchodní akademie, o čtyři roky později zmizelo národnostní určení a školní rok 1937/1938 instituce zahájila jako Československá obchodní akademie a veřejná obchodní škola.⁸⁵

V Klatovech působila pokračovací škola kupecká již od roku 1894, kdy svůj provoz zahájila se 27 studenty pod vedením ředitele Jana Zajíčka.⁸⁶ Vznik samotné obchodní akademie čekal až do školního roku 1939/1940, kdy město dalo pro potřeby vyučování přestavět prostory bývalého okresního dětského domova.⁸⁷

Exkurze byly nedílnou součástí vyučování. V průběhu roku návštěvy průmyslových podniků, pivovarů, mlýnů a podobných zařízení doplňovaly teoretické informace získané v rámci osnov předmětu zbožíznalství. Na konci školního roku se obvykle pořádaly exkurze vlastivědné, školní výlety, při kterých se studenti dostali možnost seznámit s městy, kudy kráčely české dějiny. Například posluchači obchodní akademie v Jihlavě se na konci školního roku 1937/1938 vydali hledat odkaz Jana Žižky do Tábora, Bechyně a Sezimova Ústí.⁸⁸

Mladí profesori trávili velké letní prázdniny obvykle praxí v nějaké bance nebo pojišťovně, aby mohli následně přidat k vyučované teorii praktické

⁸⁴ KOVÁŘÍK, Adolf, *I. roční zpráva české obchodní školy dvoutřídne v Jihlavě 1919–1920*, Jihlava 1920, s. 3–4, 10–12.

⁸⁵ VODIČKA, Jaroslav, *Roční zpráva československé obchodní akademie v Jihlavě za školní rok 1937–1938*, Jihlava 1938, s. 16–21.

⁸⁶ Autor neuveden, *Katalog obchodního oddělení. Národopisná výstava československá v Praze 1895*, s. 143.

⁸⁷ Český západ 16. 6. 1939, 32, 1939, 25, s. 5.

⁸⁸ VODIČKA, s. 16–21.

poznatky.⁸⁹ Bylo to způsobené i tím, že jim nebyla až do roku 1925 poskytována placená dovolená. Jednalo se nejprve benefit pro státní úředníky, od roku 1921 bylo přiznáno volno na zotavenou také horníkům. Po roce 1925 získali s odpracováním prvního roku zaměstnanci nárok na 6 dnů volna, po patnácti letech u jednoho zaměstnavatele se počet zvýšil na 8 dnů.⁹⁰

Představu o dynamicky se rozvíjejícím obchodním školství napříč Československem naplňovala většina takových škol. Zájem o studium na nich byl velký. Například ve školním roce 1922/1923 měla olomoucká obchodní akademie celkem 317 žáků v osmi třídách.⁹¹ O třináct let později navštěvovalo obchodní akademii v Kolíně celkem 570 žáků a učilo zde 33 pedagogických pracovníků.⁹²

Účetnictví se měnilo i za druhé světové války. Malé podniky byly jen ty, které měly do šesti zaměstnanců a ty také jako jediné mohly vést jednoduché účetnictví. Menší a větší střední podniky spolu s prvně jmenovanými dělaly roční účetní uzávěrku, jen velké podniky s více než 75 zaměstnanci podléhaly čtvrtletnímu zjišťování provozních výsledků.⁹³

Zajímavým vývojem prošly obchodní kurzy zřízené Tomášem Baťou ve Zlíně. Jako správný podnikatel se snažil dát svým zaměstnancům náležité vzdělání, pořádal pro ně kurzy a školení, které se tematicky zaměřovaly na obor jejich působení a vedli je původně vedoucí jednotlivých závodních oddělení. Praxe ukázala, že nepedagogický přístup měl především v obchodní sféře nevalné výsledky, protože vedení kurzů bylo vybranými pracovníky vnímáno jako vedlejší činnost. Proto bylo přistoupeno v roce 1930 k reorganizaci, kdy část výuky na obchodních závodních kurzech ve Zlíně byla svěřena členům

⁸⁹ PIŽL, s. 5–20.

⁹⁰ JAKUBEC, EFMERTOVIČKA a kol., s. 187.

⁹¹ GERŠLOVÁ, MOŽNÁ a kol., s. 7.

⁹² STARTL, Jaroslav, *Školní kronika a tvář let 1937–1947*. In: Padesát let obchodního školství v Kolíně, Kolín 1947, s. 13–34.

⁹³ MATOUŠEK, František, ŠTURSA, Bohumil, *Úvod do jednotného účetnictví a kalkulace ve výrobních podnicích podle předpisů platných v Říši*, Brno 1941, s. 5.

pedagogického sboru Obchodní akademie v Uherském Hradišti. Zároveň došlo i ke zrovnoprávnění kurzu a veřejné školy, studenti začali skládat přijímací zkoušku a v průběhu studia skládali semestrální zkoušky v Uherském Hradišti.⁹⁴ Mladí muži si platili z vlastních úspor veškeré náklady na studium, oděv, stravu a podobně. Při přijímacím řízení bylo kalkulováno s částkou 10 000 Kčs povinných úspor na jednoho studenta.⁹⁵ Zájem o tuto formu vzdělání však předčil očekávání a tak se v roce 1933 přistoupilo k dalším změnám. Zřizovatelé školy, Městská rada ve Zlíně a kuratorium obchodní akademie v Uherském Hradišti požádaly, ministerstvo školství a osvěty o souhlas pro vytvoření pobočného pracoviště této školy v Baťově městě.⁹⁶

Vyšší obchodní, kupecké a živnostenské školy byly obvykle zřizovány pro učně a praktikanty v jednotlivých podnicích. Podle zákona z února 1897 musel každý z nich docházku splnit, za její zanedbávání mohl být potrestán živnostenským úřadem prodloužením studia až o jeden rok. Naopak páni vedoucí, *chefové*, je museli pro studijní povinnosti uvolňovat z práce, neboť i jim hrozila sankce v podobě odnětí práva mít učně.⁹⁷

První obchodní dům v českých zemích patřil vídeňské firmě Filipa Haase, která jej otevřela roku 1871 v pražské ulici Na Příkopě. Až o 32 let později byla otevřena ve Vodičkově ulici prodejna U Nováků, která se mohla pochlubit podstatně rozmanitějším sortimentem.⁹⁸

3.2 České obchodní školství v Plzni

Z města řemesel a zemědělství se v první polovině 19. století stávalo velmi rychle centrum průmyslu. Souvisel s tím i prudký nárůst obyvatelstva. Jeho počet se za 130 let zvedl z 5 246 obyvatel v roce 1787 na neuvěřitelných 100 000

⁹⁴ Autor neuveden, *Roční zpráva obchodní akademie (v Uherském Hradišti), pobočná oddělení ve Zlíně*, Zlín 1935 s. 3.

⁹⁵ Československý legionář 19. 9. 1930, 12, 1930, 38, s. 9.

⁹⁶ Autor neuveden, *Roční zpráva obchodní akademie (v Uherském Hradišti)*, s. 3.

⁹⁷ CVEKL, Josef, *Výroční zpráva Kupecké školy pokračovací obchodního grémia v Karlíně za školní rok 1908–1909*, Karlín 1909, s. 19.

⁹⁸ KNEBLOVÁ, s. 7.

v roce 1917. Mezi největší industriální podniky zde patřily Waldsteinovy železárny (pozdější Škodovy závody), strojírenský podnik bratří Belaniů na dnešní Belance⁹⁹, Hirschova cvočkárna, Pietteho papírna, pivovar Gambrinus, Brožíkova karosárna či Klotzova cihelna. I díky těmto podnikům orientovaným především podél dráhy železnice se západočeská metropole stala po Praze nejbohatším a největším městem na území historických českých zemí.¹⁰⁰

Plzeň se stala obchodním městem především díky své strategické poloze. O vzdělání kupců zde bylo postaráno již od roku 1878, kdy byla při zdejší české reálce zřízena pokračovací škola kupecká, na kterou volně navazovaly soukromé vyšší obchodní školy či odborné večerní kurzy.¹⁰¹

Opodál nezůstal ani *Obchodnický spolek v Plzni*, který se rozhodl zřídit ve městě nedělní obchodní školu. Spolek měl k poslednímu dni roku 1879 celkem 190 řádných členů, 11 přispívajících a 64 dopisujících z různých částí západních Čech, Liberce, Strakonice a Prahy. Úmysl daného útvaru na zřízení školy byl podpořen také uskupením zdejších podnikatelů, plzeňskou obchodní a živnostenskou komorou, která spolku darovala 150 zlatých pro samotné založení ústavu s příslibem každoročního příspěví do rozpočtu školy. S pomocí přispěchalo i samotné městské zastupitelstvo, které ocenilo iniciování ústavu a zavázalo se bezúplatně poskytnout prostory v budově reálného gymnázia s dotovaným osvětlením a vytápěním. Samotná výuka byla slavnostně zahájena 13. dubna 1879 pod vedením pana ředitele a učitele zeměpisu Částka, krasopis a počty přednášel pan Vosyka, český a německý jazyk vyučoval Karel Klostermann a odborné předměty pan účetní Suchý. Do prvního ročníku se zapsalo 58 studentů, 5 z nich skončilo v průběhu prvního semestru. Pro velký zájem byly otevřeny 2 vyučovací třídy.¹⁰²

⁹⁹ Křížení dnešních ulic U Trati a Klatovské, poznámka autora.

¹⁰⁰ MORÁVKOVÁ, s. 37.

¹⁰¹ KOSTINEC, Antonín, *Pamětní spis k slavnostnímu otevření nové budovy Obchodní akademie královského města Plzně 19. října 1913*, Plzeň 1913, s.

¹⁰² Autor neuveden, *První zpráva výroční Obchodnického spolku v Plzni*, Plzeň 1880, s. 4–10.

Roku 1884 vznikl *Klub českých obchodníků v Plzni*, který se za krátko po svém vzniku stal živým centrem zdejšího obchodního života. Členové klubu si kladli za cíl vytvořit v Plzni podmínky pro kvalitní kupecké vzdělávání a hned na své druhé valné hromadě začali jednat.¹⁰³ Proto byla již dne 23. dubna 1885 svolána schůze:

*„Na této schůzi byla sice uznána potřeba obchodního učiliště v Plzni, spolu však dospělo se k názoru, že střední škola obchodní by vyžadovala takového nákladu, jakého by nebylo lze opatřiti ani obětavostí jednotlivců, ani podporou místních korporací. Při tom poukázáno i na to, že zřizování obchodních škol náleží do působnosti zemského sněmu a doporučeno proto, aby Klub nejprve domáhal se podpory pro chystanou obchodní školu u sněmu království českého.“*¹⁰⁴

V roce 1886 zavítal do Plzně odborník na obchodní školství a velký vlastenec Antonín Kotěra, který zde hledal vhodné ubytování pro svého syna Jana, který měl nastoupit za zdejší stavební školu.¹⁰⁵ V západočeské metropoli jej profesor Karel Hocke seznámil se zástupci Klubu českých obchodníků v Plzni, jmenovitě s Františkem Hamáčkem a Františkem Procházkou. Ti Antonínu Kotěrovi navrhli, aby právě do západočeské metropole přestěhoval svoji obchodní školu z Ústí nad Labem.¹⁰⁶ Antonín Kotěra tak učinil a dne 20. září 1886 byla zahájena výuka v prostorách bývalého *Kamerálu*¹⁰⁷ (viz Příloha č. 4) na adrese Kopeckého sady 11.¹⁰⁸ Kamerál byl původně dům, který v roce 1844 vystavěl Vojtěch Hässler z peněz, které vyhrál v loterii. Po jeho smrti jej jeho dědici pronajali. V jedné části se nacházel *c.k. kamerální úřad*, ve druhé městská školská zařízení. Své učebny zde měla česká a německá dívčí škola a chlapecká

¹⁰³ KOSTINEC, s. 9.

¹⁰⁴ KOSTINEC, s. 9.

¹⁰⁵ SOMMER, Bedřich, *Vývoj obchodního školství v Plzni (1886–1948)*. In: Almanach Střední ekonomické školy Klementa Gottwalda v Plzni. 1886–1986. 100 let obchodního školství v Plzni, Plzeň 1986, s. 7–11.

¹⁰⁶ VLTAVSKÝ, s. 3.

¹⁰⁷ Úřad finanční správy, pozn. autorky.

¹⁰⁸ SOMMER, s. 7–11.

obecná škola. Působila zde i tzv. *dětská zahrádka*, zařízení pro děti předškolního věku.¹⁰⁹

Do prvního ročníku dvouletého studia se zapsalo 34 studentů¹¹⁰, z nichž zdárně studium dokončilo 23 absolventů.¹¹¹ Do osmiměsíčního studia pro obchodní praktikanty se přihlásilo 36 posluchačů a sedmiměsíční kurs pro dívky začalo navštěvovat 10 žákyň. V roce 1898 se poprvé otevřel také jednoletý přípravný kurz pro budoucí studenty ústavu. Samotný Antonín Kotěra stál v čele nového plzeňského ústavu až do roku 1907.¹¹²

Ačkoliv na chod školy přispívalo Kuratorium složené ze zástupců obchodních spolků a institucí, stále měla status soukromého ústavu.¹¹³ Díky rozhodnutí ministerstva školství a osvěty ze dne 25. července 1892 přešla škola do správy města Plzně, které ji pak z poloviny financovalo. Druhou část pak tvořily příspěvky od ministerstva osvěty a vyučování, zemského sněmu království Českého, okresního zastupitelstva v Plzni, zdejší obchodní a živnostenské komory, spořitelny, obchodního grémia a Klubu českých obchodníků v Plzni. Zbylé prostředky pak pocházely z darů instituci a školného od studentů.¹¹⁴

To se změnilo rozhodnutím Ministerstva osvěty a vyučování ze dne 10. března 1893, kterým se obchodní dvouletá škola stala veřejnou. Znamenalo to především, že vysvědčení mělo stejnou váhu jako ze státních škol a absolventi se tak mohli ucházet například o výkon státní služby.¹¹⁵

Po ročním azylu ve druhém patře v domě U Zopfů poblíž Saského mostu (viz Příloha č. 5) se ve školním roce 1893/1894 se instituce přestěhovala do druhého patra nově postavené budovy průmyslovky v Tylově ulici 15. Po pěti

¹⁰⁹ SCHIEBL, Jaroslav, *Průvodce Plzní a nejbližším okolím*, Plzeň 1885, s. 95.

¹¹⁰ SOMMER, s. 7–11.

¹¹¹ KOSTINEC, s. 86.

¹¹² SOMMER, s. 7–11.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ Autor neuveden, *Organizační statut Obchodní akademie královského města Plzně*, Plzeň 1904, 1–2.

¹¹⁵ SOMMER, s. 7–11.

letech se obě školy v prostorách tísnily a hostující obchodní ústav musel ustoupit. Přesídlil proto do soukromé budovy v Nerudově ulici 12, kde setrval až do postavení vlastního sídla. Postupem času bylo ještě pronajato druhé patro sousední stavby a celá protější budova na adrese Nerudova 10. Dané prostory škole naprosto nevyhovovaly, učebny byly dlouhé a v zimních měsících nevytopitelné, chodby úzké a studenti pociťovali také kritický nedostatek toalet.¹¹⁶

Na začátku školního roku 1895/1896 poprvé studenti nastoupili na tříletý studijní obor do školy, která už nesla nový název: obchodní akademie. Plzeňský ústav se tak stal třetím na našem území po starších školách tohoto druhu v Praze a Chrudimi, který mohl slovo „akademie“ označující úroveň vzdělání, užívat ve svém názvu. Tímto krokem byla povýšena úroveň plzeňského vyššího odborného školství jako takového.¹¹⁷

Samotné učební osnovy schvalovalo nejprve zastupitelstvo města a následně byly postoupeny ke schválení na ministerstvo školství. Obecně se dá říci, že až do konce 19. století bylo složení učiva plně v režii kantorů a zřizovatelů obchodních škol. Oblast vzdělávání se upravovala na míru především podle regionálních poměrů a zvyklostí, což vedlo k tomu, že vyučování na různých obchodních akademiích a obchodních školách se stávalo dost různorodým, mnohdy nešlo objem probíraného učiva vměstnat ani do třech studijních let.¹¹⁸ Dalším problémem bylo, že na vybrané odborné předměty chyběly na trhu učebnice, proto profesori museli studentům materiály pro výuku doslova diktovat.¹¹⁹

Charakteristiku a cíle obchodní akademie nejlépe vystihuje popis z jejích stanov vydaných roku 1904:

¹¹⁶ KOSTINEC, s. 67.

¹¹⁷ VURM, Miloslav, *Úvod*. In: Almanach Střední ekonomické školy Klementa Gottwalda v Plzni. 1886–1986. 100 let obchodního školství v Plzni, Plzeň 1986, s. 5–6.

¹¹⁸ SOMMER, s. 7–11.

¹¹⁹ GERŠLOVÁ, MOŽNÁ a kol., s. 89.

„Účelem obchodní akademie královského města Plzně jest, aby jinochům, kteří se chtějí věnovati stavu obchodnickému neb jinému s ním spřízněnému povolání, poskytla vedle vzdělání odborného též náležitou míru všeobecného vzdělání a přispívala k tomu, aby příslušníci stavu obchodního mohli svoji živnost dovedně a s prospěchem provozovati.“¹²⁰

Teprve reorganizací obchodního školství v akademickém roce 1902/1903 se i ostatním vyšším obchodním školám dostalo privilegia užívat názvů obchodní akademie. Současně s tím se také zavedl čtyřletý studijní program. Vývoj plzeňské obchodní akademie byl úplný po roce 1907, kdy se ke stávajícímu ústavu připojila dvojtřídní obchodní škola určená pro dívky.¹²¹

Dvanáct let po svém založení měla někdejší tříletá vyšší obchodní škola celkem 130 studentů a stálý pedagogický sbor se skládal z profesorů: Antonína Kostince z Rokycan, Antonína Šnajdaufa z Kožlan, Václava Vostřela z Heřmanova Městce, Karla Landsfelda z Přerova, Josefa Vltavského z Nové Vsi a Viléma Vlacha ze Zbečniku. Kolegům vypomáhali další vedlejší učitelé z jiných školských zařízení, mezi nimi i pedagog německé státní reálky Karel Klostermann.¹²² Školní rok trval deset měsíců a začínal 16. září. Pro co nejlepší pochopení učiva byla posluchačům a kantorům k dispozici žákovská a profesorská knihovna, sbírka pro přírodopis, přírodozpyt, zeměpis, kolekce obchodních písemností a zeměpisných map, ukázky zboží a chemická laboratoř pro názorné ukázky.¹²³ V září 1911 vypsalo vedení ústavu *konkurs na suplentská místa*. Snažil se tak zajistit pedagogy pro výuku s následujícími aprobacemi: dějepis a zeměpis, obchodní nauka, český a německý jazyk, případně angličtina. Pouze pro daný školní rok se hledal vyučující francouzštiny a němčiny. Od nových kantorů se požadovalo odučit týdně 18 hodin, jazykovědci měli hodinovou dotaci o jednu lekci sniženou. Škola budoucím učitelům slibovala

¹²⁰ Autor neuveden, *Organisační statut Obchodní akademie královského města Plzně*, s. 1.

¹²¹ SOMMER, s. 7–11.

¹²² Autor neuveden, *Stav osob professorstva českého*, Třeboň 1898, s. 48.

¹²³ Autor neuveden, *Organisační statut Obchodní akademie královského města Plzně*, s. 6–7.

roční plat 2 200 Korun.¹²⁴ Pro srovnání v dané době byly housle k dostání od 18 do 130 K, 5 až 9 K stál holicí strojek, sada šesti kusů prostěradel byla k dostání za 14,3 K a budík 2,5 K.¹²⁵

Na rok 1908 připravilo *Kuratorium obchodní akademie města Plzně* novinku. K již zaběhnutému kurzu německé obchodní korespondence zřídilo ještě lekce německého jazyka, které byly určeny ke zdokonalení v mluveném i psaném projevu patnácti c. k. úředníkům a jejich aspirantům. Výuka trvala 4,5 měsíce a obsahovala padesát hodin v prostorách školy v Nerudově ulici. Poplatek byl stanoven na 5 korun. Dále škola pořádala šedesátihodinový *Kurz o železničním dopravnictví, tarifnictví a celnictví*, účast na něm byla bezplatná.¹²⁶

V roce 1912 vydala škola také svůj upravený *Disciplinární řád*, který přesně definoval práva a povinnosti studentů. Bylo v něm například uvedeno, že studenti mají mít v úctě pedagogy a vážít si učeben a jejich vybavení, dále že si nesmějí bez vědomí rodičů navzájem půjčovat peníze a směňovat věci. Důležité byly především body, které se věnovaly omlouvání absencí. Pokud chovanec dopředu věděl, že se ze závažného důvodu nebude moci části výuky zúčastnit, musel o tom vyrozumět veškeré kantory. Pokud se student neobjevil ve škole více než 8 dní bez omluvy třídnímu učiteli, byl automaticky vyřazen. Zpět ke studiu mohl být přijat jen za specifických podmínek, například s jeho opětovným nástupem musel souhlasit celý pedagogický sbor. Řád určoval, že škola se otevřela vždy 15 minut před začátkem výuky, studenti měli vstupovat do tříd bez pokrývky hlavy. Dále zde byly určeny podmínky, za kterých si žáci mohli půjčovat knihy z knihovny.¹²⁷

Zajímavé také je, že *Disciplinární řád* ukládal studentům také možnosti trávení času mimo budovu školy. Bez vědomí ředitele nesměli například navštěvovat veřejné přednášky, plesy, zábavy, taneční hodiny. V krajních případech mohlo vedení ústavu zakázat i návštěvu divadelních představení.

¹²⁴ Plzeňské listy 10. 8. 1911, 47, 1911, 180, s. 8.

¹²⁵ Humoristické listy 23. 10. 1908, 51, 1908, 44, s. 525b.

¹²⁶ Český západ 8. 10. 1908, 1, 1908, 41, s. 2.

¹²⁷ Autor neuveden, *Disciplinární řád Obchodní akademie královského města Plzně*, Plzeň 1912, s. 1–7.

V těch studenti nemohli účinkovat. Bez přítomnosti rodičů jim bylo zapovězeno také navštěvovat kavárny, pouze starší studenti se mohli do 9. hodiny večerní zdržovat ve slušných podnicích. Kouřit mimo vnitřní část města směli pouze chlapci starší 17 let. Veškeré provinění proti předpisům se podle závažnosti trestalo domluvou a následným odčiněním, například v podobě zvelebování prostor školy, odnětím stipendia, napomenutím nebo rovnou vyloučením.¹²⁸

O věhlasném významu plzeňského obchodního školství svědčí i to, že již v roce 1908 přikázalo c. k. ministerstvo kultu a vyučování bývalému řediteli plzeňské akademie Antonínu Kotěrovi držet státní dozor a inspekci na *Kupecké škole pokračovací obchodního grémia v Karlíně*.¹²⁹ O rok později děkoval pozdější primátor Prahy a mezi lety 1945 a 1948¹³⁰ předseda Československé strany národně socialistické Petr Zenkl v úvodu první výroční zprávy obchodní akademie v Karlíně za školní rok 1909/1910 za rady váženému Antonínu Kostincovi, v té době řediteli plzeňského obchodního ústavu.¹³¹

Podmínky pro přijetí zůstávaly od založení školy prakticky neměnné. Ve školním roce 1910/1911 se do prvních ročníků přijímali studenti, kteří dosáhli 14. roku a měli ukončený 4. ročník gymnázia, reálného gymnázia nebo reálky, případně trojtřídní měšťanské školy s nejhůře dobrým prospěchem v češtině, zeměpisu, dějepisu, matematice a v ostatních povinných předmětech alespoň s dostatečným prospěchem. V rámci přijímací zkoušky musel uchazeč předvést, že dostatečně rozumí češtině a dokáže převyprávět odstavec, vypracovat rozbor skladby vět, počítat se zlomky i desetinnými čísly, vypočítat trojčlenku, průměr a podobně. Školné bylo stanoveno na 200 korun za rok, jeho první polovinu bylo nutné uhradit při zápisu, druhou v pololetí, studentům z chudších rodin mohla být na požádání úhrada rozložena i do více splátek. Studenti prvního ročníku měli povinnost zaplatit ještě přijímací taxu ve výši 6 korun, každý další studijní rok

¹²⁸ Autor neuveden, *Disciplinární řád Obchodní akademie královského města Plzně*, s. 8–14.

¹²⁹ CVEKL, s. 4.

¹³⁰ Webová stránka: https://cs.wikipedia.org/wiki/Petr_Zenkl, citováno dne 10. ledna 2020.

¹³¹ ZENKL, s. 3–49.

přispívali 4 koruny na školní pomůcky.¹³² Již při zápisu musel budoucí student uvést jméno rodiny, kde bude během školní docházky bydlet. Vedení školy si vyhrazovalo právo schválit či neschválit přespolním danou domácnost, případně mohli zákonným zástupcům doporučit pobyt v prověřených domácnostech.¹³³

Ve vývoji plzeňské obchodní akademie lze vytyčit několik důležitých milníků: 1886 založení dvouleté školy, která byla po devíti letech svého působení přeměněna na tříletou a zároveň se stala ze školy akademií. Ve školním roce 1903/1904 získalo studium dnešní podobu, začalo být čtyřleté. Během prvních 27 let svého působení se ústav několikrát stěhoval, až v roce 1913 se dočkal vlastní budovy.¹³⁴

V roce 1886, kdy v Plzni vznikla česká obchodní škola, se zdejší němečtí obchodníci sdružili do Spolku německých obchodníků a průmyslníků v Plzni, jehož cílem bylo vybudovat německou obchodní školu. Osm let trvalo, než se podařilo otevřít první ročník. V mezidobí němečtí obchodníci a průmyslníci pořádali například obchodní kurzy pro obě pohlaví, školení o sociálním systému a obchodních naukách. Díky péči se jim podařilo otevřít v roce 1894 dvouletý studijní obor, který se po roce změnil na tříletý, a na přelomu století se z vyšší obchodní školy stala obchodní akademie.¹³⁵

V západočeské metropoli souběžně působilo i několik soukromých obchodně zaměřených ústavů. Například *První plzeňská jednorocní obchodní škola F. Q. Feuricha* v Martinské ulici ve školním roce 1914/1915 vzdělávala 105 studentů mužského a ženského pohlaví v ročním a půlročním studiu. Škola nabízela také individuální kurzy. V rámci vzdělávacího zařízení provozoval František Wildt lekce psaní na stroji¹³⁶, odborně nazývané *praktický obchodní koimptor*.¹³⁷ Instrukce se pyšnila, že navazuje na tradici od roku 1886. Nedaleko

¹³² BRADÁČ, s. 97, 100.

¹³³ Plzeňské listy 7. 7. 1911, 47, 1911, 151, s. 5.

¹³⁴ VURM, s. 5–6.

¹³⁵ BĚLOHLÁVEK, s. 173–4.

¹³⁶ Český západ 15. 9. 1915, 8, 1915, 37, s. 7

¹³⁷ Český západ 11. 9. 1913, 6, 1913, 37, s. 4.

od této školy na adrese Kopeckého sady 11 sídlila další *Plzeňská jednoroční Obchodní škola Heřman Konejla*. Také se skládala z části mužské a dívčí, svůj provoz zahájila v roce 1905.¹³⁸ Ředitel Heřman Konejl dříve spolupracoval s F. Q. Feurichem v jedné instituci v Martinské ulici. Dané zařízení bylo před začátkem první světové války známé jako *Účetní škola obchodní Plzeň*.¹³⁹

Nedílnou součástí plzeňského odborného vzdělávání tvořila také pokračovací škola kupecká, kterou přímo zřizovalo obchodní grémium.¹⁴⁰ Studium bylo určeno učňům, kteří byli zaměstnáni v obchodech. Škola jim poskytovala také praktický výcvik. Vyučovalo se ve večerních hodinách, na každý týden připadaly čtyři lekce.¹⁴¹ Škola se dělila na českou a německou část a v roce 1890 byla oficiálně přidružena k vyšší obchodní škole. Po vzniku německé obchodní školy roku 1893 do její správy přešlo německé oddělení. V roce 1923 si již grémium nemohlo dovolit investovat provoz instituce, proto byla pokračovací škola kupecká i s oddělením pro drogisty definitivně sloučena s obchodní akademií.¹⁴²

¹³⁸ Český západ 15. 9. 1915, 8, 1915, 37, s. 7.

¹³⁹ Český západ 11. 9. 1913, 6, 1913, 37, s. 4.

¹⁴⁰ VLTAVSKÝ, J. B., *Čtyřicátá roční zpráva obchodní akademie města Plzně za školní rok 1925/1926*, Plzeň 1926, s. 4.

¹⁴¹ Archiv města Plzně, *Obchodní akademie a Obchodní škola v Plzni 1886–1945*, Plzeň 1964, s. 3.

¹⁴² VLTAVSKÝ, J. B., *Čtyřicátá roční zpráva*, s. 4.

4 OBCHODNÍ AKADEMIE V NOVÉ BUDOVĚ

4.1 Stavba a otevření

Stejně jako plzeňská obchodní akademie se i ostatní školská zařízení postupně dočkala nových budov, většinou účelně postavených, které působily jak zvenku tak zevnitř honosně. Například Obchodní akademie Olomouc, která byla založena roku 1919, se nové budovy dočkala po pěti letech své existence.¹⁴³

Původně se zamýšlelo, že plzeňská obchodní akademie se z nevyhovujících podmínek v krátkodobě pronajímaných prostorách přesune do míst, kde se sídlila česká průmyslová škola v Tylově ulici. Pro tu byla dlouhodobě v plánu stavba nové samostatné budovy. Bohužel plán selhal, a tak město Plzeň zapsalo návrh na výstavbu nové budovy samostatné obchodní akademie do programu veřejných investic a podniků na nadcházející období.¹⁴⁴ Zvažovány byly také rozličné lokality. Diskutovalo se například nad pozemkem po bývalé solnici v Sedláčkově ulici, poblíž hostince *U města Vídně* v Přemyslově ulici.¹⁴⁵

Nakonec město zvolilo prostor ve Východním předměstí, kde se dříve nacházely sklady (viz Příloha č. 6). Prvních šest návrhů pro danou parcelu nejprve připravil architekt Josef Farkač, následně byl osloven i František Auer. Na radu autora rekonstrukce plzeňské radnice Jana Kouly byl do soutěže přizván také autor zdejší Měšťanské besedy Alois Čenský či tvůrce návrhu na stavbu Obchodní a živnostenské komory v Plzni a české průmyslové školy Ladislav Skřivánek. Záměr zastupitelů města počítal umístit na náměstí budovu se třemi školskými institucemi a jednou kaplí společnou pro všechny instituce, to celé mělo být obklopeno parkovou zelení.¹⁴⁶ Dne 15. října 1909 tak závazně město Plzeň objednalo od dvou pražských architektů, Skřivánka a Čenského, návrh tří

¹⁴³ GERŠLOVÁ, MOŽNÁ a kol., s. 20–21.

¹⁴⁴ DOMANICKÝ, Petr, *Hanuš Zápal. 1885–1964 Architekt Plzeňska*, Plzeň 2015, s. 32–35.

¹⁴⁵ KOSTINEC, s. 67.

¹⁴⁶ DOMANICKÝ, s. 32–35.

školských budov:¹⁴⁷ obchodní akademie, lycea a měšťanské školy pro západní část Říšského předměstí (západně od Ferdinandovy třídy¹⁴⁸).¹⁴⁹

Alois Čenský předložil dne 9. února 1910 desetistránkový dokument s detailně rozpracovaným projektem, který doplňoval plastický model celého náměstí zhotovený z lepenky v měřítku 1:400. O deset dní později dodal svůj návrh i Ladislav Skřivánek, který si již předem vyjednával od městské rady výjimky v zadání, proto jeho dvacetí dvou stránkový projekt byl obohacen ještě o odůvodnění změn. Veřejnost měla příležitost se s oběma projekty důkladně seznámit jak na přednáškách pořádaných výše uvedenými architekty, tak na souhrnné výstavě pořádané od 9. a 25. května 1910. To už však bylo po vynesení verdiktu městskými komisemi, které si nejprve vyžádaly posudky jak od věhlasných pražských i plzeňských architektů, zasloužilých pedagogů včetně ředitele obchodní akademie Antonína Kostince, ředitele Městského muzea v Plzni Josefa Škorpila, ale zohledněné bylo i hledisko hygieny v komentáři od školního lékaře Adolfa Wiesera.¹⁵⁰

Městskou radou zřízená technická komise považovala za vhodnější právě návrh předložený Aloisem Čenským, který z bloku domů předsouval směrem ke Klatovské třídě tři křídla. Každé mělo patřit jedné škole. Naopak hlas veřejnosti tvrdil, že se na dané náměstí více hodí estetičtější Skřivánkuv, který se nedržel regulační linie, ale lineární. Čenského návrh kalkuloval s částkou 1,38 milionu Korun, Skřivánkuv s 1,285 milionu. Původně městská rada předpokládala, že se celý projekt vejde do částky 1,14 milionu Korun, proto požadovala od autora zredukovaní nákladů na požadovanou výši. Městská rada měla navíc spočítáno, že samotné vypracování pozměněného návrhu by vyšlo na 58 tisíc Korun. Proto bylo na jedné ze schůzí rozhodnuto, že finální projekt vypracuje stavební úřad, který však bude vycházet z návrhů Čenského i Skřivánka. Opozice v městské radě se také obávala, že když se přikročí k realizaci Čenského návrhu, bude ústav

¹⁴⁷ Plzeňské listy 28. 5. 1910, 46, 1910, 119, s. 2–4.

¹⁴⁸ Ferdinandova třída je v současné době Klatovská. Poznámka autora.

¹⁴⁹ Plzeňské listy 28. 5. 1910, 46, 1910, 119, s. 2–4.

¹⁵⁰ Tamtéž.

připomínat kasárny. Pokud se naopak přikloní ke Skřivánkovu malebnému projektu, bude náměstí rozparcelováno a nezbyde prostor pro parkovou úpravu, navíc bude nutné zásadně pozměnit i regulační plán. Objevily se také názory, že by město mělo od stavby budovy pro obchodní akademii upustit a postavit na daném místě raději gymnázium. Někdejší Radeckého náměstí se ukázalo kvůli nedostatku místa jako nehodné pro tyto účely.¹⁵¹

Proto v průběhu roku 1910 byl k důsledně připravovanému projektu přizván Hanuš Zápál jako pracovník stavebního úřadu, který původně vítězný návrh tří školských budov pod jednou střechou obohatil o výstavní sál.¹⁵² V objektu měly sídlit kromě obchodní akademie také měšťanská škola a lyceum. Jmenovaná zařízení měla mít k dispozici společnou tělocvičnu a aulu.¹⁵³ Následně architekt Zápál upustil od realizace východní části stavby, čímž celému projektu podstatně snížil náklady na stavbu.¹⁵⁴ I tak se celková suma vyšplhala na tři čtvrtě milionu korun, což se rovnalo 7,5 milionu korun poválečné měny.¹⁵⁵ Projekt byl několikrát upravován, jelikož Hanuš Zápál se rozvíjel jak ve svém oboru, tak v oblasti hygieny a potřebách školství. Neváhal proto cestovat po Evropě a navštěvovat nejnovější vzdělávací instituce a veletrhy, které se věnovaly problematice a vývoji těchto účelně stavěných budov.¹⁵⁶

Samotná realizace (viz Příloha č. 7) začala v červenci roku 1912 firmou známého plzeňského stavitele Františka Kotka¹⁵⁷, kterého přímo na místě zastupoval Josef Ládík.¹⁵⁸ V průběhu stavby se operativně přistupovalo k drobným změnám a improvizacím technického rázu, například klenby byly z ekonomických důvodů měněny za jednoduché stropy. Fasády byly nejprve

¹⁵¹ Plzeňské listy 4. 6. 1910, 46, 1910, 125, s. 4–5.

¹⁵² DOMANICKÝ, s. 32–35.

¹⁵³ MOTEJZÍK, Pavel, MÁCHA, Lukáš, *100 let Obchodní akademie v Plzni*. In: *Vítaný host*, 8, 2013, 2, s. 2–3.

¹⁵⁴ DOMANICKÝ, s. 32–35.

¹⁵⁵ MOTEJZÍK, MÁCHA, s. 2–3.

¹⁵⁶ DOMANICKÝ, s. 32–35.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 35.

¹⁵⁸ KOSTINEC, s. 71.

plánovány z umělého kamene, provedeny však byly z levnějšího a dostupnějšího brizolitu. Změnou prošla i podlahová krytina, ze zamýšlených dlaždic ve tvaru čtverců žluté barvy se staly červené šestiúhelníky.¹⁵⁹

Na stavbě se podílelo velké množství řemeslníků: natěrač Jakub Koutecký, kamnář Robert Koptík, sklenář Rudolf Henzlík, truhlář František Líd, čalouník Josef Dlesk, podlahář Josef Havel, užitkový vodovod zřídil E. Jiránek, stropy vyhotovila firma Müller a Kapsa, šamotové dlaždice dodala Zbraslavská šamotárna Cyrila ryt. Bartoně a měděná pítka na chodbách firma Jaroš a Michálek. Stálý dozor na stavbě vykonávali Jaroslav Bílý a Václav Vobruba. Moderní ústřední topení vyrobila a nainstalovala První českomoravská továrna na stroje v Praze.¹⁶⁰ Ještě v roce 1934 bylo v Plzni ústředně vytápěno pouze 12 škol, 3 vyhřívala pára, 4 plyn a 35 uhelná kamna. Především z ekonomických důvodů plánovalo město Plzeň do roku 1939 vyměnit všechna kamna za plynové topení.¹⁶¹

Na celou realizaci dohlížel za technickou komisi obecního zastupitelstva její předseda Antonín Müller, za stavební úřad městský vrchní rada Josef Farkač.¹⁶²

Slavnostní předání nové budovy veřejnosti k užívání proběhlo v neděli 19. října 1913 od 10 hodin přímo ve školní novostavbě. Program zahájil Norbert Kubát krátkou modlitbou za doprovodu smíšeného pěveckého sboru složeného ze studentů a studentek pod vedením profesora Zdeňka Černého. Následovalo úvodní proslov purkmistra Václava Petáka, předsedy kuratoria obchodní akademie, k hostům, studentům a absolventům. Po oficiálním předání stavby k užívání přednesli členové pedagogického sboru a zástupci Klubu absolventů obchodní akademie v Plzni své referáty. Oficiální pořad byl ukončen zpěvem národní hymny „*Zachovej nám Hospodine*“. Po zbytek dne byly zájemcům k dispozici prohlídka školské budovy a volně přístupná výstava věnující se

¹⁵⁹ DOMANICKÝ, s. 35.

¹⁶⁰ KOSTINEC, s. 70.

¹⁶¹ Český směr 27. 4. 1934, 36, 1934, 93, s. 3.

¹⁶² KOSTINEC, s. 70.

uměleckému pojetí obchodních plakátů.¹⁶³ V rámci této slavnostní události se také mezi 18. a 20. říjnem konal sraz absolventů a absolventek.¹⁶⁴

Ke dni slavnostního otevření školské instituce byla z původního plánu postavená jen část budovy, ve které své působíště našla obchodní akademie. Z technického zázemí, které mělo být společné pro všechny tři vzdělávací zařízení, byla k danému datu zrealizována jen kotelna v suterénu. Studenti obchodní akademie, dívčí obchodní školy¹⁶⁵, obchodní školy a odborné pokračovací školy pro živnosti¹⁶⁶ obchodní měli k dispozici účelně zařízené učebny, ve kterých si osmadvacetiletý architekt pohrával s dopadem světla a technickým zázemím. Nacházela se zde knihovna, čítárna, fyzikální a chemické laboratoře a další specializované posluchárny.¹⁶⁷ Celkem se jednalo o devatenáct učeben a deset kabinetů pro vyučující.¹⁶⁸ Veškeré interiéry byly promyšleny a zařízeny do sebemenšího detailu. Navíc prostory určené pro výuku chemie a fyziky byly osvětleny elektrickou energií. Na úpatí chodeb dominovala pítka z umělé žuly, která byla přímo napájena vodou z městských studní.¹⁶⁹ V samotné stavbě převažují klasicizující prvky. Průčelí bylo doplněno sochařskou výzdobou v podobě alegorií z obchodního prostředí od mladých lokálních autorů Otokara Waltera a Vojtěcha Šípa. Vstupnímu portálu vévodil římský bůh obchodu Merkur.¹⁷⁰

O vážnosti, které se škola těšila, svědčí i skutečnost, že náměstí před nově postavenou budovou obchodní akademií neslo jméno purkmistra ve funkci Václava Petáka, který v té době byl i předsedou školního kuratoria. V něm měl svého zástupce Zemský výbor království českého, zasedali zde tři pověřenci

¹⁶³ Český západ 16. 10. 1913, 6, 1913, 42, s. 4.

¹⁶⁴ Naše snahy 17. 10. 1913, 16, 1913, č. 42, s. 2–3.

¹⁶⁵ DOMANICKÝ, s. 35.

¹⁶⁶ MAREŠ, František, *Končíme 50. školní rok od založení ústavu*. In: L roční zpráva obchodní akademie města Plzně za školní rok 1935–36, Plzeň 1936, s. 5–7.

¹⁶⁷ DOMANICKÝ, s. 35.

¹⁶⁸ MOTEJZÍK, MÁCHA, s. 2–3.

¹⁶⁹ DOMANICKÝ, s. 35.

¹⁷⁰ MOTEJZÍK, MÁCHA, s. 2–3.

města Plzně a po jednom reprezentanti následujících institucí: plzeňského okresu, Spořitelny královského města Plzně, Obchodní a živnostenské komory plzeňské, Obchodního grémia v Plzni. Za Klub českých obchodníků byli nominanti dva, Vojtěch Hamet a Antonín Kostinec, který zároveň školské zařízení vedl.¹⁷¹ Ani nově přejmenované náměstí se však nevyhnulo kritice. Opozici se zdálo, že představení města Plzně znevýhodňují předměstí Pražské, protože Mikulášské náměstí v jeho srdci bylo ve špatném stavu a plné bláta, zatímco v centru Říšského předměstí vrcholí parkové úpravy.¹⁷²

Na původní myšlenku architektů Jana Čenského a Hanuše Zápala o třech školských institucích v jediném komplexu bylo navázáno na přelomu 20. a 30. let 20. století. Zastavěna byla středová a východní parcela náměstí. Do parku ústila budova Národní banky československé, dnešní ČSOB, do dnešní Petákovy ulice byl orientován vstup do Mandlovy měšťanské školy, v současné době zde sídlí Masarykovo gymnázium.¹⁷³

V roce 1927 obecní zastupitelstvo rozhodlo o vypsání veřejné umělecké soutěže na návrh Pomníku národního osvobození, který měl být umístěn na někdejší Petákově náměstí před budovou obchodní akademie. Do výzvy se zapojilo 17 sochařů, 5 návrhů postoupilo do užšího výběru. Základní kámen k vítěznému projektu Jaroslava Hrušky, Karla Kotrby s přispěním architekta Bohumila Píchy byl položen 10. července 1927. Hotový pomník byl slavnostně odhalen 28. října 1928 ku příležitosti 10. výročí vzniku Československé republiky (viz Příloha č. 8). Trnem se stavba stala Němcům po obsazení Plzně. Proto jej gestapo nechalo 25. června 1940 strhnout. Znovu odhalen byl 28. října 1945, ale ani tentokrát ne na dlouhou dobu. Závěrečná kapitola začala spolu s povstáním v rámci měnové reformy 1. června 1953. Masarykova socha ještě ten den večer skončila roztavená v závodech V. I. Lenina, dřívější Škodovce.¹⁷⁴ Na jedné z dobových pohlednic z přelomu 40. a 50. let je socha vyretušovaná. (viz

¹⁷¹ SCHIEBL, *Ústavy vyučovací a vzdělávací*, s. 414–444.

¹⁷² Naše snahy 28. 11. 1913, 16, 1913, 48, s. 1.

¹⁷³ MOTEJZÍK, MÁCHA, s. 2–3.

¹⁷⁴ KRÁTKÝ, Vladislav, *TGM a Plzeň*, Plzeň 1991, s. 7–12.

Příloha 11). Obdobný, ale méně patrný, je případ i pohlednice ze začátku 40. let. (viz Příloha 12).

Velkou změnou prošlo od 19. století i samotné náměstí Tomáše Garrigue Masaryka, jeho název se od roku 1876 do současnosti změnil celkem sedmkrát: mezi lety 1876 a 1878 Míčové náměstí, následně do roku 1913 Radeckého, mezi lety 1913 a 1940 neslo jméno plzeňského purkmistra a v mapách jej nalezneme jako Petákovno náměstí, období 2. světové války se místo nazývalo Radetzského náměstí, mezi lety 1945 a 1948 prostor oficiálně nazýván podle prvního československého prezidenta, jehož socha stála až do roku 1953 před budovou obchodní akademie a banky. Dlouhé období totality bylo místo prezentováno jako Dukelské náměstí. Od roku 1990 je prostor opět pojmenovaný podle T. G. Masaryka.¹⁷⁵

Slavnostním otevřením budovy bylo také ukončeno četné stěhování instituce z pronajatých prostor. Škola působila hned po svém zřízení v 80. letech 19. století v tzv. Kamerálu v Kopeckého sadech, následně v domě U Zopfů¹⁷⁶, v prostorách průmyslové školy v Tylově ulici a poslední útočiště instituce našla v domě na rohu a Škodovy¹⁷⁷ a Nerudovy ulice.¹⁷⁸

Za 1. světové války mělo město Plzeň specifické postavení v porovnání s ostatními regionálními metropolemi. Především proto, že produkce zdejší Škodovky byla klíčová pro rakouské strategické plánování válečných postupů, bylo dbáno na dostatek pracovních sil. V průběhu konfliktu stoupl počet města na 100 000 obyvatel, mezi nimiž měli své zástupce všechny národy habsburské monarchie. V důsledku přelidnění se zde projevovala krize v hospodářství a zásobování podstatně silněji, navíc chyběla sociální podpora pro ty, kteří v boji přišli o nejbližší. Na stav města doplácel především zaběhlý školský systém, k

¹⁷⁵ Webová stránka https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_ulice&load=329, citováno 21. ledna 2020.

¹⁷⁶ Školské zařízení pod Saským mostem, nyní zde působí Základní škola Podmostní 1, Plzeň. Poznámka autora.

¹⁷⁷ Škodova ulice je v současné době ulicí Kardinála Berana. Poznámka autora.

¹⁷⁸ Český západ 17. 9. 1936, 29, 1936, 38, s. 1.

vyučování určené budovy byly zabírány a sloužily potřebám vojska a také jako lazarety.¹⁷⁹

Krátce po otevření školy vypukla 1. světová válka a obchodní akademie musela hned začít o svoji novou budovu bojovat. Naštěstí díky diplomatickému jednání nebylo sídlo instituci zabráno, ale prostory poskytly útočiště gymnáziu, jehož budova sloužila armádě. Ve válečných letech se vyučovalo v dopoledním a odpoledním režimu. Ráno do lavic usedli posluchači obchodní akademie, po poledni je vystřídali gymnazisté.¹⁸⁰

I v této nevlídné době umožňovala nová budova škole další růst. Již v roce 1914 byl otevřený nový dvouletý studijní obor pro chlapce. Na rozdíl od teoreticky založených osnov obchodní akademie zde studenti získali ryze praktické poznatky a byli tak lépe připraveni na praxi.¹⁸¹ Dále se v budově konaly od roku 1915 kurzy německého jazyka a základů účetnictví, které pro zájemce pořádal *Vzdělávací odbor Místního odboru Československé obchodnické besedy*.¹⁸² V polovině 20. let škola pořádala pro studenty posledních ročníků také kurz věnovaný problematice sociálního pojištění.¹⁸³

Díky zájmu o studium odborných škol po skončení války se z plzeňského ústavu velmi rychle stal největší svého druhu v mladé Československé republice. Ačkoliv se ještě před vypuknutím války zdálo, že prostory školy jsou zbytečně předimenzované, v prvních letech nového státu nemohly být kvůli prostorové tísní otevřené abiturientské kurzy.¹⁸⁴

Na obchodních akademiích byly zavedeny maturity až ve školním roce 1919/1920. Za tímto zásadním krokem stál fakt, že vznikla Vysoká škola

¹⁷⁹ KLAPKA, s. 339–340.

¹⁸⁰ VLTAVSKÝ, J. B., *Čtyřicátá roční zpráva*, s. 4–5.

¹⁸¹ VLTAVSKÝ, J. B., *Úvod*. In: *Čtyřicátá roční zpráva obchodní akademie města Plzně za školní rok 1925/1926*, Plzeň 1926, s. 3–5.

¹⁸² *Český západ* 2. 9. 1915, 8, 1915, 35, s. 6.

¹⁸³ VLTAVSKÝ, J. B., *Úvod*, s. 3–5.

¹⁸⁴ Tamtéž.

obchodní v Praze a právě výsledek zkoušky dospělosti měl poukázat na studijní předpoklady jejích uchazečů.¹⁸⁵

Ve školním roce 1925/1926 si škola připomínala 40. výročí své existence. Škola zaměstnávala v té době dvacet osm profesorů, jednu profesorku a patnáct externích, smluvních a suplujících vyučujících. Obchodní akademii navštěvovalo 456 studentů, dvoutrídni chlapeckou školu 105, dívčí 120 žákyň, pokračovací škola kupecká měla 442 posluchačů a odborná škola pokračovací grémia drogistů navštěvovalo 26 studentů prvního ročníku. Celkem se tak na obchodním ústavu vzdělávalo 1149 mladistvých.¹⁸⁶ Důležitá byla také funkce školníka. Toho platilo město Plzeň, které instituci formálně zřizovalo. Školník měl mimo platu také nárok na ošacení, aby i svým zevnějškem reprezentoval zaměstnavatele. Každé dva roky dostal nový kabát, vestu a dvoje kalhoty, na zimník měl nárok po čtyřech sezónách a pláštěnka musela vydržet 6 let. Pro tuto profesi typická čepice byla v každém akademickém roce pořizována nová.¹⁸⁷

Studenti měli k dispozici také moderní výpočetní techniku. Podle inventáře z 2. poloviny 20. let byly k výuce pořízeny následující: počítací a kalkulační stroj Monroe v ceně 10 500 Kčs, počítací stroj Marchant hodnoty 7 500 Kčs a elektrifikovaný model téže značky za 13 430 Kčs, librový počítací stroj s dřevěným podstavcem The Lightning calculator, účtovací stroj Elliott Fisher za 9 000 Kčs, Nestlerův velký počítací válec, sčítací stroj Sundstrand . Celkem bylo mezi lety 1925 a 1938 zakoupeno 20 kusů pokrokových pomůcek v hodnotě necelých 103 tisíc Kčs.¹⁸⁸

Ke splnutí chlapecké a dívčí obchodní školy došlo až v roce 1931. Do té doby bylo využíváno oddělených vchodů do budovy. Chlapecký byl situován

¹⁸⁵ SOMMER, s. 7–11.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Autor neuveden, *Předpisy o služebním oděvu zřízenců plzeňské obce, jejích podniků a ústavů*, Plzeň 1938, s. 19.

¹⁸⁸ Archiv Obchodní akademie Plzeň: Vyšší hospodářská škola Klementa Gotwalda v Plzni, *Soupis dílčího inventáře: Počítací a účtovací stroje*, Plzeň 1953, nečíslováno.

do dnešního náměstí Tomáše Garrigue Masaryka, dívčí ústí do parku a nacházel se v pravém bočním křídle školské instituce.¹⁸⁹

Na podzim roku 1935 v prostorách obchodní akademie vystavovalo svá díla Sdružení západočeských výtvarných umělců v Plzni. Návštěvníkům byl určený zadní vchod z dnešní Petákovy ulice.¹⁹⁰

4.2 Oslavy 50. výročí

K příležitosti výročí 50letého trvání plzeňské obchodní akademie 1886–1936 se plánovaly velkolepé oslavy. Pro jejich uspořádání byl 30. září 1935 ustanoven z podnětu někdejšího plzeňského starosty Luděk Pika *Výbor pro uspořádání oslav 50. výročí trvání Obchodní akademie města Plzně*, který měl na starosti jak přípravu, tak vydání pamětního sborníku. Samotný výbor měl celkem 21 členů, mezi nimi byli významné osobnosti západočeského společenského života, jako například poslední plzeňský purkmistr Matouš Mandl, ředitel státní reálky Eduard Pleva, ředitel pokračovacích živnostenských škol D. Dvořák, ředitel plzeňského historického muzea Fridolín Macháček, předseda Klubu absolventů plzeňské obchodní akademie Čeněk Ambrož a další. Zdejší učitelský sbor zastupovali profesori J. Douda, L. Klement a J. Krásný. Nejdůležitější funkce, předsedy a místopředsedy, se ujali starosta L. Pik a ředitel OA František Mareš.¹⁹¹

Hned na první schůzi bylo ustanoveno 5 komisí: *organizační, programová, finanční, publikační a propagační a výstavní*, protože součástí oslav měla být i menší expozice shrnující stručný vývoj školy.¹⁹² Městská rada udělila během svého zasedání 29. října 1935 na žádost výboru záštitu nad připravovanými oslavami.¹⁹³

¹⁸⁹ Webová stránka <https://oaplzen.cz/historie-skoly/>, citováno 29. 2. 2020.

¹⁹⁰ Český západ 31. 10. 1935, 28, 1935, 44, s. 3.

¹⁹¹ MAREŠ, František, *Slovo úvodní*. In: 1886–1936. Padesát let obchodní akademie v Plzni, Plzeň 1936, s. 17–20.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ Český západ 31. 10. 1935, 28, 1935, 44, s. 3.

K datu konání slavností mezi dny 26. a 28. září 1936 vyslala škola do profesního života více než 6 000 úspěšných absolventů a za katedrami se vystřídalo na 180 interních a externích pedagogů. Ti všichni měli být nyní seznámi k doposud největšímu setkání absolventů, které škola za své působení uspořádala. Pozvánky byly odeslány dvěma třetinám všech absolventů, na které Klub absolventů OA v Plzni měl aktuální kontakty. Učitelé byli seznámi všichni, kteří se oslav dožili. Celkem odešlo na 4 000 zvacích dopisů. Následně bylo osloveno více než tisíc zástupců z řad veřejnosti, úředníků, politiků a dalších činitelů.¹⁹⁴

K této příležitosti proběhlo na škole také velké pamětní fotografování. Památeční snímky vznikaly jak pro pedagogy, studenty, tak pro účastníky oslavy (viz Příloha č. 16).¹⁹⁵

¹⁹⁴ Český západ 14. 5. 1936, 29, 1936, 20, s. 4.

¹⁹⁵ Archiv Obchodní akademie, Plzeň: Fotografie části pedagogického sboru 1935.

4.3 1938–1944

Ještě před samotným začátkem války se Plzeň nenacházela v lehkém postavení. Necelý kilometr od douhlevecké Škodovky, ústředního centra zdejšího průmyslu, již procházela linie, která oddělovala území Čech a Němci zabrané Sudety. Tím se zkomplikovala také situace plzeňské banky. Několik desítek jejich věřitelů bydlelo v Nýřanech, Dobřanech či Holýšově, a přes noc se tak stali občany cizího státu. Jejich závazky byly pro banku označeny jako *ztráty na pohledávkách v býv. Sudetech*.¹⁹⁶

Před začátkem 2. světové války byly v Plzni zastoupeny všechny odvětví průmyslu a obchodu. Působily zde *Měšťanský pivovar Prazdroj* a *Plzeňské akciové pivovary Gambrinus*, který každoročně zvládly uvařit 850 000 hektolitrů zlatavého moku. Škodovka byla v té době největší kovoobráběcí podnik v Československu, zapomenout nelze ani na *Tiskařské závody Grafia*, jediného výrobce propisovacího papíru u nás, drátovnu Richarda Hirsche, *Obchodní družstvo Plzeň* a božkovskou likérku *Stock Cognac Medicinal*.¹⁹⁷

Velký zlom pro odborné školství přišel během 2. světové války. Ještě před jejím vypuknutím začal v budově obchodní akademie probíhat *Živnostensko-obchodní kurs pro vojenské gázisty v Plzni*. Ti se během studia dále dělili podle své hodnosti na důstojníky, rotmistry a na děle sloužící včetně civilních zaměstnanců. Tato forma vzdělávání skončila vzápětí, ještě v roce 1939.¹⁹⁸

Dne 1. září 1939 byl také zatčen dlouholetý ředitel obchodní akademie František Mareš, kterého ve funkci vystřídal Vojtěch Měšťan.¹⁹⁹ Již 1. dubna 1939 byl ze zdravotních důvodů poslán na dovolenou.²⁰⁰ Ředitel Mareš strávil

¹⁹⁶ LOUKOTA, Stanislav, *Dějiny plzeňské banky 1910/1948*, Plzeň 2000, s. 135.

¹⁹⁷ *Album značek tuzemské výroby k soutěži „Proč kupuji zboží tuzemské výroby?“*, s. 30.

¹⁹⁸ Archiv Města Plzně, *Obchodní akademie a Obchodní škola v Plzni 1886–1945*, Plzeň 1964, s. 58.

¹⁹⁹ Archiv města Plzně, *Obchodní akademie a Obchodní škola v Plzni, Střední ekonomická škola Klementa Gottwalda v Plzni 1936–1970, Dodatek inventáře*, Plzeň 1975, s. 1–2.

²⁰⁰ MĚŠŤAN, Vojtěch, *LIII. roční zpráva Obchodní akademie města Plzně za školní rok 1938–1939*, Plzeň 1939, s. 23.

celou válku v koncentračních táborech, ze kterých se vrátil až 20. května 1945.²⁰¹ V té době se také domů navrátili profesori K. Škába a J. Hokeš.²⁰² Poslední jmenovaný učitel nastoupil do své plzeňské funkce 1. prosince 1938, kdy byl do západočeské metropole přeložený z obchodní školy v Užhorodě. V daném školním roce čtyři členové profesorského sboru přešli na německé obchodní akademie v Ústí nad Labem a Stříbře či německé reálné gymnázium v Teplicích. Další z členů, Václav Havelka, začal vykonávat funkci ředitele na Klatovské obchodní škole.²⁰³

Zároveň ke 12. hodině 1. října 1939 uzavřelo ředitelství obchodní akademie s *Pražskou městskou pojišťovnou* smlouvu o odpovědnosti. V pojistce sjednané na 10 let bylo zahrnuto 57 členů pedagogického sboru, 1500 studentů, 2 úředníci, 4 pomocní zřizenci a 6 uklízeček. Cena za poskytnuté služby se vyšplhala na 999 Kčs.²⁰⁴

O prázdninách roku 1941 přišel na školská zařízení příkaz, aby byla ze studentských knihoven zcela vyloučena díla T. G. Masaryka, v profesorské knihovně směly zůstat jen jeho odborné spisy. Za krátkou dobu se v policích uvolnilo i místo po knihách Františka Palackého a Arnošta Denise. Dále se pozastavila výuka dějepisu, protože kantoři museli být proškoleni v novém pohledu na minulost. Obdobný postup čekal i na předměty zeměpis a český jazyk, které odsunula mimo oblast zájmu němčina. Nakonec v září daného roku došlo rovnou k přerušení výuky všech slovanských jazyků.²⁰⁵

Ještě před Vánoci 1942 proběhla v prostorách dělnického spolkového domu Peklo slavnostní studentská akademie, kde vystoupil sbor složený ze

²⁰¹ Archiv města Plzně, *Literární pozůstalosti IX*, s. 148, i. č. 32 000.

²⁰² Archiv města Plzně, *Obchodní akademie a Obchodní škola v Plzni, Střední ekonomická škola Klementa Gottwalda v Plzni 1936–1970, Dodatek inventáře*, s. 2.

²⁰³ MĚŠŤAN, s. 2.

²⁰⁴ Archiv Obchodní akademie, Plzeň: Pojistka č. 484141.

²⁰⁵ STARTL, s. 13–34.

studentek a studentů daného zařízení. Podle dostupných informací se jednalo o poslední podobnou akci.²⁰⁶

Obchodní akademie válkou velmi trpěla. Chlouba školy, její budova, byla zabrána Němci a přestavěna na kanceláře, které sloužily NSDAP. Ve větších učebnách začala probíhat výuka hudby. Česká obchodní akademie byla přestěhována do budovy někdejší německé obchodní školy v Nerudově ulici, vyšší obchodní škola se tísnila v prostorách klasického gymnázia. Definitivně byla výuka ukončena ve školním roce 1944/1945. Ke konci války byla škola na Masarykově náměstí zabrána německými uprchlíky, po osvobození zde pobývali Američané. Osvoboditele vystřídali příslušníci Československé armády, kteří působili ještě ve druhé polovině roku 1945 v prvním patře. Obdobný osud potkal i poslední působiště obchodní akademie v Nerudově ulici. Poté, co ji opustili studenti, se sem přestěhovalo vedení Škodových závodů, jelikož jejich sídlo bylo zničeno při náletech na Plzeň.²⁰⁷

4.4 Osobnosti z řad profesorů

Jednoznačně největší osobností plzeňského obchodního školství je Antonín Kotěra, který do západočeské metropole přestěhoval svůj soukromý ústav. Do Plzně se dostal částečně i díky svému tehdy patnáctiletému synovi Janovi, který zde začal studovat stavební průmyslovou školu a jeho otec do západočeské metropole původně zavítal proto, aby mu pomohl najít podnájem. Jan Kotěra se postupem času stal věhlasným architektem.²⁰⁸ Jeho bratr Jaroslav zastával funkci tajemníka na ministerstvu železnic ve Vídni.²⁰⁹

Samotný Antonín Kotěra, rodák z Heřmanova Městce, po vystudování techniky v Praze působil na německé reálce v Brně, později přešel jako profesor obchodní korespondence na soukromou obchodní školu do Rupprichova, kde začalo jeho životní poslání v oboru specializovaného školství. Následně si v roce

²⁰⁶ Archiv Obchodní akademie, Plzeň: Fotodokumentace studentské akademie o Vánocích 1942.

²⁰⁷ Archiv města Plzně, *Obchodní akademie a Obchodní škola v Plzni, Střední ekonomická škola Klementa Gottwalda v Plzni 1936–1970, Dodatek inventáře*, 1–2.

²⁰⁸ DOMANICKÝ, s. 32.

²⁰⁹ Plzeňské listy 4. 8. 1909, 45, 1909, 175, s. 8.

1876 založil svoji vlastní dvoutrídni obchodní školu, kterou se o deset let později rozhodl rozvíjet v Plzni. Za jeho zásluhy se mu dostalo uznání, nejprve v podobě jmenování císařským radou, následně se roku 1900 stal *c.k. vládním inspektorem českých dvoutrídnic škol obchodních v království Českém* i zkušebním komisařem pro učitele těchto specializovaných školských ústavech. O penzi požádal roku 1907²¹⁰ a následně se se svou manželkou Marií, rozenou Voglovou, přestěhoval do pražské čtvrti Vinohrady. Zde společně žili až do Kotěrovy smrti 2. srpna 1909.²¹¹

Mezi nejvýznamnější osobnosti plzeňské obchodní akademie rozhodně patří Antonín Kostinec, který zastával funkci ředitele v době jejího největšího rozkvětu a taktéž v roce, kdy poprvé byla zahájena výuka v nově postavené budově. Plzeňskému obchodnímu školství zasvětil celý svůj život, zdejší pedagogický sbor rozšířil již roku 1888.²¹² Antonín Kostinec se narodil do rodiny školníka na rokycanské měšťance dne 24. ledna 1864. Ve svých 22 letech se stal profesorem na nově zřízené obchodní akademii v Plzni a zde začala jeho pedagogická kariéra, která začala stoupat po vzniku nové republiky.²¹³ Celý život jej také provázela láska k české literatuře, už od gymnazijních let se Antonín Kostinec pokoušel o psaní básní.²¹⁴

Ředitel Antonín Kostinec byl také vášnivým turistou. Svoji lásku k vlasti se snažil předat i nové generaci. Vypracoval proto příručku s názvem *Studentský průvodce po Brdech a západní a střední Šumavě*.²¹⁵ Svoje zaujetí pro toulání přírodou chtěl delegovat na studenty, a vzbudit tím v nich lásku k domovině. Cestování se snažil mladým ulehčit třeba tím, že se snažil napomáhat ke stavbě turistických ubytoven a nocleháren na Šumavě a v oblasti brdských lesů.

²¹⁰ Plzeňské besedy, belletristický ilustrovaný čtrnáctidenník, Naše vyobrazení. Antonín Kotěra, 1, 1909, 20, s. 14.

²¹¹ Plzeňské listy 4. 8. 1909, 45, 1909, 175, s. 8.

²¹² Webová stránka https://www.plzenskykraj-kct.cz/sinlavy/11_kostinec.htm, citováno 20. 2. 2020.

²¹³ Autor neuveden, *Výroční zpráva veřejné obchodní školy města Kroměříž za školní rok 1926–1927*, Kroměříž 1927, č. 4, s. 3.

²¹⁴ ZČM (NMP), SINE, RA1, kr. Kor–Kos, Kostinec.

²¹⁵ MALÝ, Ladislav, *Vzhůru na cesty! Návod k cestování pro studující*, Praha 1987, s. 32.

Vydával mapy s vyznačenými túrami pro lepší orientaci v terénu. Byl také jedním z těch nadšenců, kteří v roce 1892 v Plzni zakládali zdejší odnož Klubu českých turistů, po vzniku Československé republiky stanul v jeho čele.²¹⁶

Právě láska k západočeským horám jej přátelstvím spojila také s Karlem Klostermannem, kterého přiměl, aby na jím vedené škole vyučoval francouzskému jazyku.²¹⁷ Ještě za jeho života, v roce 1924, příznivci turistiky přejmenovali turistickou chatu na vrchu Krkavec za Plzní na Kostincovu. Právě Antonín Kostinec byl dlouhá léta hybnou silou Národní jednoty pošumavské.²¹⁸ Působil také jako propagátor českého jazyka a vlastenectví. Například necelý měsíc po úmrtí Svatopluka Čecha o jeho odkazu přednášel v Plzni i ve Starém Plzenci.²¹⁹

Postupem času se také stal osobností plzeňského společenského života, v roce 1904 byl na valné hromadě *Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni* zvolen do jeho výboru.²²⁰ Jelikož sám Kostinec pocházel ze skromných poměrů a už během vysokoškolských studií si musel přivydělávat, tak mu nebyl lhostejný osud dětí z chudých rodin. Každému, kdo za ním přišel, se snažil pomoci uspořádat si vlastní život. Za první světové války se zasloužil o zřízení tzv. ohříváren pro děti, kde se navíc denně těm nejzranitelnějším vydalo přes 700 obědů. Již během studií v Praze se aktivně podílel na hmotné pomoci studentům v akademickém spolku Radbuza, roku 1895 stál u vzniku plzeňské pobočky, o jedenáct let později stanul v jeho vedení. Mladé generaci studentů i jejich rodičům se vtiskl do paměti svým proslovem při první manifestaci plzeňského studentstva v nové republice 1. listopadu 1918.²²¹

²¹⁶ Webová stránka https://www.plzenskykraj-kct.cz/sinlavy/11_kostinec.htm, citováno dne 20. 2. 2020.

²¹⁷ SOMMER, s. 7–11.

²¹⁸ DRNEK, Jan, BRACHTEL, Oto, *Za Malickou branou. Příběh a historie prvního obvodu města Plzně. I. díl od starověku do roku 1948*, Plzeň 2018, s. 373.

²¹⁹ Česká osvěta, list věnovaný zájmům veřejného knihovnictví a organizaci lidového vzdělání, 4, 1908, 6, s. 28.

²²⁰ Plzeňské listy 27. 4 1904, 40, 1904, 96, s. 2.

²²¹ ZČM (NMP), SINE, RA1, kr. Kor–Kos, Kostinec.

Ještě týden před svojí smrtí dne 28. října 1926 vykonal Antonín Kostinec svoji poslední školní inspekci jazykových předmětů a občanské nauky na obchodní škole v Kroměříži. Předsedovi kuratoria taktéž vyjádřil podporu při stavbě nové školní budovy.²²²

²²² Autor neuveden, *Výroční zpráva veřejné obchodní školy města Kroměříž za školní rok 1926–1927*, č. 4, s. 3.

5 STUDENTSKÝ ŽIVOT

Nejlepší žáci a žákyně *Pokračovací školy kupecké obchodního grémia v Karlíně* byli ve školním roce 1908/1909 odměněni za svoji píli veřejnou pochvalou, kalendářem České obchodní banky nebo knižními tituly, jako například Zapadlí vlastenci, Západ, Psohlavci, Proti všem, Výklad řádu směnečného nebo Co má znáti obchodní pomocník.²²³

Četba byla obecně mezi mladými lidmi oblíbená. Obchodní akademie v Plzni patřila mezi ty školy, které svým studentům umožňovaly volný přístup k literatuře nejen české či světové, ale půjčovala jim dokonce díla v originálech. Vzhledem ke stále se zvyšujícím hygienickým standardům se úměrně měnil výpůjční řád. Publikace byly půjčovány jen zdravým lidem, kteří si knihu ihned přebalili do čistého papíru a neslinili si prsty při listování a vůbec dbali na to, aby se školního majetku dotýkali co možná nejméně.²²⁴

Oblíbené byly mezi studenty exkurze, především ty vícedenní. Kromě toho, že viděli a zažili mnoho zajímavého, tak premianti měli stále naději, že budou moci se o své zážitky jménem výpravy podělit před mnohočetným publikem.²²⁵ Stejně tak tomu bylo také v dubnu roku 1911, kdy se kolem velikonočních svátků 35 posluchačů Obchodní akademie královského města Plzně v doprovodu profesorů Jaroslava Petra a Zdeňka Černého vypravilo po dvouleté teoretické přípravě do Německa poznávat zdejší města. Cílové destinace byly s rozmyslem zvoleny především kvůli rozvinutému obchodu a průmyslu. Stranou nezůstával ani pohled na reklamu důstojně včleněnou do srdcí metropolí.²²⁶ Jejich kroky vedly přes Ústí nad Labem, Drážďany, Berlín, Hamburk a Brémy až do Lipska. Na všech zastávkách chlapce čekal bohatý program, který byl nejen názornou ukázkou toho, o čem studenti četli v učebnicích zbožíznačství, ale i nastíněním budoucího vývoje techniky. Svoji

²²³ CVEKL, s. 14.

²²⁴ Autor neuveden, *Seznam knih žákovské knihovny Obchodní akademie města Plzně*, Plzeň 1937, s. 3.

²²⁵ Plzeňské listy 23. 6. 1911, 43, 1911, 140, s. 2.

²²⁶ Plzeňské listy 12. 4. 1911, 43, 1911, 84, s. 3–4.

přednášku doplněnou o projekci šedesáti fotografií měl jeden z účastníků dne 2. června 1911 před stohlavým publikem v prostorách Měšťanské besedy.²²⁷

Mezi studenty také zdomácněla různá pojmenování jejich ústavu. Mezi nejstarší a neznámější patřily názvy *Bouda* a *Akáda*.²²⁸

Každoročně v červnu vyrazily třídy v doprovodu pedagogů na školní výlety. Roku 1920 přinesl denní tisk zprávu o tom, že studenti plzeňské obchodní školy se měli hned po příjezdu do Kralovic do němoty opít rumem a koňakem, přivolaný lékař u dvou chlapců a jedné dívky konstatoval otravu alkoholem, které jeden z chlapců následně podlehl a dívka bojovala o život. Jak sama redakce uvedla, vzhledem k choulostivým informacím nebylo možné zjistit, zda se jednalo o výletníky z české obchodní akademie či z nějakého soukromého ústavu.²²⁹ Neštěstí se nevyhýbalo ani německé obchodní akademii. V září 1921 si její student Zoubek opatřil prudký jed, kterým následně z nešťastné lásky otrávil na hradu Buben sebe i svoji milou.²³⁰

Třída IV. A se ve školním roce 1928 vypravila na studijní cestu do Itálie. Účastníci zájezdu vyjžděli vlakem z plzeňského hlavního nádraží 24. března (viz Příloha č. 13), vraceli se tamtéž 10. dubna. Vydali se mimo jiné po stopách Karla Havlíčka Borovského, na pamětní desku na jeho domě v Brixenu pověsily studentky věnce. Navštívili však i řadu tamních pamětihodností (viz Příloha č. 14).²³¹ Styky plzeňských žáků s Itálií byly časté, například na začátku školního roku 1925/1926 navštívili plzeňskou obchodní akademii studenti *Instituto commerciale*²³² z benátské Padovy.²³³

²²⁷ Plzeňské listy 23. 6. 1911, 43, 1911, 140, s. 2.

²²⁸ GERŠLOVÁ, MOŽNÁ a kol., s. 116.

²²⁹ Nová doba 8. 6. 1920, 25, 1920, 156, s. 7.

²³⁰ Nová doba 9. 10. 1921, 27, 1921, 277, s. 5.

²³¹ Archiv Obchodní akademie, Plzeň: Popisy na zadní straně fotodokumentace Františka Šmuclera, Plzeň/Itálie 1928.

²³² V překladu *Obchodní ústav*, poznámka autora.

²³³ VLTAVSKÝ, Čtyřicátá roční zpráva, s. 20.

Samotná budova obchodní akademie byla také živým kulturním centrem. Pravidelně se v jejích útrokách konaly výstavy a přednášky. Například v na přelomu roku 1916 a 1917 hostila výstavu obrazů krajináře Aloise Kalvody, který byl žákem Julia Mařáka a později vedl vlastní malířskou školu. Ačkoliv pocházel z Moravy, učarovaly mu křivoklátské lesy. Expozice se rozkládala ve čtyřech sálech a k vidění a koupi byla více než stovka obrazů.²³⁴

Stejně tak, jako byl velký zájem o zaměstnání absolventů obchodní akademie, nechtěl si nikdo nechat ujít jejich ples. Maturitní věneček pořádal Klub absolventů obchodní akademie Plzeň na počest studentů IV. ročníku dne 28. května 1910 ve velkém sále Měšťanské besedy. Pro každoroční velký zájem byly vstupenky k dispozici jen pozvaným hostům.²³⁵

Absolventi obchodní akademie měli nárok na jednoletou vojenskou službu.²³⁶ V období, kdy zuřila první světová válka, se přistupovalo k tzv. válečné maturitě. Studenti, kteří byli povoláni do boje, si během armádní služby doplňovali ekonomické znalosti a mohli tak přistoupit k maturitní zkoušce. Zkoušející byli shovívaví a bez většího přičinění zkoušku vykonal každý voják.²³⁷

Obchodní akademie měla i svůj vlastní orchestr, který hudebně doprovázel různé kulturní akce. Například v průběhu Francouzské akademie, kterou pro studenty pořádal dne 26. listopadu 1910 v Měšťanské besedě odbor úředního spolku českých učitelů, zahrál Marseillaisu. Vstupenky byly k dispozici v předprodeji u školníka obchodní akademie v plzeňské Nerudově ulici.²³⁸

Ani studentům se nevyhýbaly choroby. Například ve školním roce 1938–1939 na obchodní akademii v Třebíči onemocnělo 14 studentů anginou, 26 chřipkou, 2 z nich mělo zánět slepého střeva a stejný počet i zánět středního

²³⁴ KALVODA, Alois, *Katalog výstavy českého krajináře Al. Kalvody pořádané ve výstav. sále české obchodní akademie města Plzně. Prosinec 1916, leden 1917*, Plzeň 1916, nečíslováno.

²³⁵ Plzeňské listy 7. 5. 1910, 46, 1910, 103, s. 9.

²³⁶ BRADÁČ, s. 100.

²³⁷ TUNYS, Ladislav, *Jindřich Plachta se srdcem na dlani*, Praha 2011, s. 16.

²³⁸ Naše snahy 25. 11. 1910, 13, 93, s. 6.

ucha, po jednom si vymkli kotník, trpěli žaludeční slabostí, zánětem ledvin, spojivek nebo pohrudnice. Dva žáky postihlo revma.²³⁹ Z preventivních důvodů proto zaujímal v osnovách tělesná výchova důležité místo. Výuka se skládala z lehké atletiky, kopané, odbíjení, tenisu, plavání, veslování, bruslení, sáňkování, lyžování, jízdy na kole a na koni, skautingu a prázdninového cestování. Do hodin tohoto předmětu se studentům s platným řidičským oprávněním započítávalo také řízení automobilu a motocyklu.²⁴⁰

Národnostní problémy mezi Čechy a Němci se začínaly objevovat ponenáhlu. Například již v roce 1908 se studenti německé reálky a české obchodní akademie, toho času sídlící v Nerudově ulici, ráno pravidelně míjeli na Radeckého náměstí. Němečtí studenti měli budoucím českým obchodníkům vyhrožovat a urážet je, ale jen u slov nezůstalo. Student Lippert si měl opakovaně vyhlédnout české studenty, které měl fyzicky surově napadnout. Následně však šel oznámit německému deníku v Plzni, který vycházel pod názvem *Pilsner Tagblatt*, svou zkušenost o tom, jak byl surově zbit českými akademiky. Po uveřejnění barvitého popisu události v západočeském tisku národnostních menšin však musel i sám oznamovatel uznat, že událost se opravdu tak nestala.²⁴¹

Studenty neopomíjely ani zlé události. Například 8. prosince 1911 proběhl ve Strakoncích pohřeb zdejšího rodáka Františka F. Sedmnáctiletý posluchač plzeňské obchodní školy skoncoval se životem střelbou do spánku z revolveru, bez známek života jej chodci našli v místním parku.²⁴²

Už na začátku 20. století se objevovaly případy padělání školských vysvědčení a listin. Novinový článek dokládá, že plzeňský krajský soud vydal začátkem října roku 1913 příkaz k zatčení čtyřadvacetiletého Vlastimila Berana. Ten se dopustil přestupku opakovaně. Nejprve když absolvoval vyučení u obchodníka, což mu bylo nejspíš málo, a tak padělal maturitní vysvědčení,

²³⁹ Autor neuveden, *Roční zpráva obchodní školy města Třebíče za rok 1938/1939*, roč. XX., Třebíč 1939, s. 12.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 14.

²⁴¹ Plzeňské listy 21. 11. 1908, 44, 1908, 267, s. 4.

²⁴² Plzeňské listy 9. 12. 1911, 47, 1911, 279, s. 8.

kterým si dopomohl k přijetí na pražskou vysokou školu. Zde byl sice plzeňský rodák výborným studentem, kterému byly pro jeho nadání i prominuty poplatky za ubytování na koleji, ale po dvou letech studia se na jeho podvod přišlo. Beran ani tak neváhal si znovu vystavit vysvědčení o absolvování chrudimské obchodní akademie. Tím se před ním otevřely nové možnosti při hledání dobře finančně ohodnoceného pracovního uplatnění. Přijat následně byl do jedné českobudějovické banky. Jeho troufalost neznala mezí a tak neváhal podat žádost o studijní stipendium městské radě v Plzni. Zde vyplynuly veškeré podvody napovrch. Vlastimil Beran byl poté zatčen ve Vídni a eskortován zpět do svého rodiště.²⁴³

Také do životů mladých velmi zasáhla druhá světová válka. Poté, co se v roce 1944 uzavřely střední odborné školy, tak i oni museli nastoupit do pracovního procesu. Maturant z roku 1949 Pavel Pták, který byl na obchodní akademii přijat před jejím uzavřením, ale a na začátek studia si musel počkat až skončí válka, vzpomínal, že první týdny studia vyplňovala spíš manuální práce a odstraňování stavebních zásahů v budově školy. O rok mladší Eva Vítová vzpomínala, jak velký zájem o vzdělání byl ve školním roce 1945/1946. Studium se v té době přiblížilo i těm, kterým ho Němci odpírali, konkrétně na plzeňské obchodní akademii bylo otevřeno osm tříd prvního ročníku, ve kterých zasedlo přes dvě stovky posluchačů.²⁴⁴

6 ABSOLVENTI

6.1 Klub absolventů

První spolek absolventů obchodní akademie v habsburské monarchii vznikl ve školním roce 1887/1888 v Chrudimi. Zdejší škola našla inspiraci u francouzských vzdělávacích zařízení a své absolventy začala organizovaně sdružovat jen krátce poté, co ti první opustili její posluchárny. Prvním předsedou spolku byl jednohlasně zvolen někdejší ředitel ústavu Quido Teissler. Důvodem

²⁴³ Český západ 16. 10. 1913, 6, 1913, 42, s. 5.

²⁴⁴ DUCHKOVÁ, Jitka a kol, *Almanach Obchodní akademie, Plzeň, náměstí T. G. Masaryka 13, 1886–2016*, Plzeň 2016, s. 82–83.

pro zřízení byl fakt, že instituce chtěly být i nadále se svými chovanci v kontaktu a kdykoliv jim byly ochotny pomoci. Většinou se ale chtěly školy pochlubit svými úspěšnými absolventy.²⁴⁵

Chrudimskou instituci následovala v tomto ohledu hned v nadcházejícím akademickém roce Československá obchodní akademie v Praze, která se rozhodla též zřídit studenty sdružující organizaci. Obecně se dá říci, že tento spolek si kladla za cíl pomoci studentům s hledáním uplatnění na trhu práce i s dalším vzděláváním. Nejstarší česká obchodní akademie prostřednictvím svého spolku umožňovala bývalým studentům přístup do knihovny, pořádala pro ně přednášky, jazykové kurzy a exkurse. *Svaz českých spolků absolventů obchodních akademií* vydával svůj list nazvaný *Věstník spolků absolventů českých obchodních akademií*.²⁴⁶

Při plzeňské vyšší obchodní škole vznikl klub absolventů ve školním roce 1894/1895 taktéž s cílem pomáhat bývalým studentům s hledáním uplatnění dalším vzděláváním.²⁴⁷ Spolek obesílal přímo vedení průmyslových podniků, bank a dalších ústavů a nabízel jim své služby v případě, že by se v podnicích uvolnilo místo a hledali kvalifikovanou pracovní sílu. Ve školním roce na přelomu století se touto cestou podařilo umístit do firem osm abiturientů.²⁴⁸ Klub také plně podporoval iniciativu pražského obchodního muzea, které se několik let marně snažilo o zřízení takzvané umístovací kanceláře v Plzni.

Každoročně spolek svolával v polovině června svoji valnou hromadu, každý měsíc se konala pravidelná členská schůze, obvykle na ni navazovala přednáška odborníka na konkrétní aktuální problematiku. Zatímco valná hromada

²⁴⁵ VOREL, Jiří, *Chrudim - obchodní akademie - její absolventi*. In: Almanach 65 let státní obchodní akademie chrudimské, Chrudim 1947, s. 17–27.

²⁴⁶ Autor neuveden, *Spolek absolventů Československé akademie obchodní*. In: Padesát let československé obchodní akademie v Praze 1872–1922, s. 117–120.

²⁴⁷ KOSTINEC, s. 49.

²⁴⁸ Plzeňské listy 22. 6. 1901, 37, 1901, 141, s. 5–6.

se konala pravidelně v prostorách Měšťanské besedy, na periodickou sešlost absolventů postačil salonek restaurace pana Kušteina na Palackého náměstí.²⁴⁹

Na přelomu 19. a 20. století měl spolek těsně před rozpadem. K jeho zachování pomohla obměna členů představenstva. Z radosti, že se sdružení podařilo zachránit, uspořádali absolventi obchodní školy 10. července 1900 v Měšťanské besedě společenský večer, který byl hojně navštíven.²⁵⁰ Obdobný, který se uskutečnil 13. července 1897, byl vystrojen na počest vycházejících studentů. Zúčastnili se jak představitelé města, tak i Kuratoria, celý pedagogický sbor a rodiče žáků současných i bývalých. Během volné zábavy účinkoval pěvecký sbor při vyšší obchodní škole a ti studenti, kteří hráli na housle, violoncello či klavír, předvedli své umění.²⁵¹ Obdobná akce se konala také v sobotu 3. července 1907, sem směli také svěřenci školského ústavu. Vedení školy spoléhalo na fakt, že v kruhu vybrané společnosti si osvojí intelektuální zábavu a předejdou tím jejich pozdějšímu tápání v mezilidských kontaktech. O hudební doprovod se postaral orchestr obchodní akademie pod vedením profesora Zdeňka Černého, který při volné zábavě půjčil svoji taktovku studentovi Kubíkovi. Zpěvem produkci doprovodil bankovní úředník a operní pěvec František Měčír.²⁵²

Na přelomu roku 1899 a 1900 bylo Klubem uspořádáno také sedm společných vlastivědných vycházek po okolí západočeské metropole, exkurze do hornobřizských kaolinových dolů, 21 večírků, 6 vzdělávacích přednášek a besed.²⁵³ Na schůzi klubu konané dne 17. června 1901 vystoupil pan Karásek s návrhem, že by se měly všechny kluby absolventů obchodních škol a akademií v českých zemích sloučit do jednoho se sídlem v Praze, ostatní by byly jen

²⁴⁹ Plzeňské listy 11. 3. 1905, 41, 1905, 58, s. 7.

²⁵⁰ Plzeňské listy 22. 6. 1901, 37, 1901, 141, s. 5–6.

²⁵¹ Plzeňské listy 17. 7. 1897, 33, 1897, 85, s. 4.

²⁵² Plzeňské listy 5. 7. 1909, 45, 1909, 149, s. 3.

²⁵³ Plzeňské listy 22. 6. 1901, 37, 1901, 141, s. 5–6.

pobočkami. Po diskuzi všech zúčastněných členů byl tento plán jednohlasně odmítnut.²⁵⁴

6.2 Uplatnění

O skutečnosti, že třídy obchodní školy opouštěli úspěšní mladí lidé, svědčí například fakt, že hned mezi 23 absolventy prvního běhu dvouletého studia zakončeného roku 1888 bychom našli významné osobnosti a odborníky, jako například Rudolfa Kasala, vrchního úředníka pojišťovny v New Yorku, Jiřího Hrbka, plzeňského fotografa, který zachytil své město na mnohých obrázcích, Čeňka Martínka, ředitele občanské záložny v Plzni, Josefa Schillera, ředitele Velímské továrny, Antonína Velingera, ředitele ocelárny Elektrotechnická akciová společnost, dříve známá jako Kolben.²⁵⁵

Také ostatní absolventy dvouleté vyšší obchodní školy i tří a čtyř leté akademie zavál osud na různé pracovní pozice. Ti z nich, kteří si nezařídili vlastní živnost nebo podnikání, pracovali například jako úředníci v bankách, pojišťovnách, dohlíželi na provoz železnice či poštovních úřadů, dbali o veřejnou bezpečnost jako četníci a vojenští příslušníci, stali se správci továren, mlýnů, nemocnic, ústavů pro choré a podobných zařízení.²⁵⁶

Platy absolventů obchodní akademie byly určeny kolektivní smlouvou schválené na valné hromadě Obchodního grémia v Plzni v první polovině roku 1919. Měsíční mzda těch, kteří neměli žádnou praxi, nesměla být nižší než 200 Korun. Na bývalé posluchače jednoletých a dvouletých obchodních škol a kurzů se žádná minimální platová hranice nevztahovala. Pro porovnání nutno uvést, že například prodavačka hned po vyučení měla nárok k ubytování a stravnému na 70 K, po dvouletém zapracování mohla dosáhnout až na 100 K. S praxí delší než 8 let dosáhla stejného základního platu jako absolvent obchodní akademie.²⁵⁷

²⁵⁴ Plzeňské listy 22. 6. 1901, 37, 1901, 141, s. 5–6.

²⁵⁵ KOSTINEC, s. 86.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 86–100.

²⁵⁷ Český západ 3. 6. 1919 12, 1919, 39, s. 3.

Netradiční zaměstnání si našli absolventi z roku 1897 Jaroslav Svoboda a Ferdinand Schnepf. První jmenovaný působil jako akademický malíř v Paříži, jeho spolužák vyučoval tělesnou výchovu v Moskvě. Ignác Lažanský, který studium ukončil o rok dříve, našel uplatnění jako člen souboru opery Národního divadla v Praze.²⁵⁸

Arnošt Reif, absolvent z roku 1904, se stal profesorem obchodní školy v Klatovech.²⁵⁹ Pavel Nebeský, který mezi lety 1896 a 1909 spravoval plzeňskou městskou knihovnu,²⁶⁰ přispíval do Plzeňských listů a vášně pro divadlo mohl veřejně projevit u divadelních skupin pana Pokorného a Pavla Švandy ze Smědčic. Nastudoval pro ně přes 400 rolí a 250 inscenací.²⁶¹

Některým z bývalých studentů začaly být Čechy malé a odešli hledat štěstí za hranice. Odcházeli do New Yorku, Omahy, Brém, Haliče, Rumunska, chorvatského Osjeku či afrického Kamerunu.²⁶²

Zatímco více než 90 procent mužské části absolventů mělo po opuštění školních lavic zajištěné zaměstnání, u dívek byl podíl absolventek bez pracovního uplatnění podstatně vyšší. Obvykle nastupovaly buď do podniků svých otců, nebo se rovnou po dokončení školy vdaly a zůstávaly v domácnosti.²⁶³

6.3 Významní absolventi

Mezi nejznámějšího absolventa patří bezesporu Jindřich Šolle, který se ve filmovém světě proslavil pod pseudonymem Plachta. Právě v době studia obchodní školy vzniklo jeho pozdější příjmení nejprve jako přezdívka pro dlouhou pelerínu, do které býval oblečený a která na jeho vysoké postavě vlála

²⁵⁸ KOSTINEC, s. 87–88.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 91.

²⁶⁰ Tamtéž.

²⁶¹ SEIDL, Karel, *Galerie. PhC. Karel Nebeský (1861–1913)*. In: Bulletin Skip. Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 16, 2007, 3, s. 1–3.

²⁶² KOSTINEC, s. 96–100.

²⁶³ Tamtéž.

jako plachta. Profesoři za ním měli volat: „Šolle, kam s tou plachtou?“²⁶⁴ Pozdější filmový profesor Matulka z filmu *Cesta do hlubin študákovy duše* se narodil 1. července 1899 do rodiny montéra Škodových závodů a jeho úřednická kariéra byla snem hlavy rodiny.²⁶⁵ Když byl Jindřich a jeho sestry Vilma a Hela malé, tak jejich rodina pobývala dlouhá léta v Rusku. Otec Jindřich Karel Šolle tam přijal funkci ředitele cukrovaru. Když se celá rodina přesídlila zpět do Plzně, začaly mladému synovi problémy. Znalosti z ruského gymnázia byly na českou měšťanskou školu málo. Otec chtěl zajistit i tak jeho dobrou budoucnost, a proto jej nechal zapsat na obchodní školu i přes vysoké školné a zápisné. Spoléhal nejspíš na fakt, že za dobrý prospěch získávali studenti na poplatcích úlevy. To se nikdy nestalo, postup do dalšího ročníku mladému Šollemu většinou jistil reparát.²⁶⁶ Právě ve válečných letech 1914 až 1918 byl Jindřich Šolle posluchačem obchodní akademie.²⁶⁷ Možná proto, že jeho studentská léta šla ve stínu první světové války, měl školu spojenou především s frontami v prázdných obchodech na základní potraviny. Na druhou stranu to bylo období, kdy se osmělil a s kamarády založil v roce 1916 divadelní spolek JARO. Díky němu Jindřich stanul ve vesničce Hromnici s pořadem nazvaným „Kabaret“ poprvé na pódiu. Sice první den nebyl amatérským hercům osud nakloněn, jelikož museli sami z Plzně tlačit svoji rekvizitu v podobě kredence na káře. Pro jejich nepozornost jim nešťastnou náhodou spadl za Bolevcem do příkopu a do cíle museli pokračovat bez něj. I tak hercům samotná cesta trvala přes devět hodin. Ve vsi navíc museli veškeré kulisy shánět po domech. To nebylo ale jediné neštěstí, které na ně ten den čekalo. Kolegovi, který měl za úkol napovídat, natekla tvář, že nemohl ani mluvit. Ale takové překážky nezabránilly v potlesku za odehrané představení.²⁶⁸

²⁶⁴ TAUSSIG, Pavel, *Jindřich Plachta. Cesta do hlubin hercovy duše*, Praha 2018, s. 16.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 25–26.

²⁶⁶ TUNYS, Ladislav, *Jindřich Plachta se srdcem na dlani*, Praha 2011, s. 14–15.

²⁶⁷ Webová stránka https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_osobnosti&load=193, citováno dne 21. ledna 2020.

²⁶⁸ ŠOLLE, Zdeněk, STAŇKOVÁ, Marta, *Na slovíčko s Jindřichem Plachtou*, Praha 1980, s. 207–213.

Pozdější herec vzpomínal, jak každé čtvrtletí posílali pedagogové rodičům výkazy, zvané cenzury, studenti je nazývali *špajzky*, které měly zákonné zástupce vyrozumět o prospěchu, nedostacích a studijních předpokladech jejich potomků. Mezi nejoblíbenější předměty patřila čeština a tělocvik, naopak odborné předměty komentoval následovně:

*„Spíš by se našlo u krávy nadání ke hře na citeru než u mne atom pochopení pro podvojně účetnictví.“*²⁶⁹

Takže přání jeho babičky, která mu měla klást na srdce, aby se dobře učil, a mohl tak nosit brýle jako symbol intelektuálů, nepadlo na úrodnou půdu.²⁷⁰

Již v první světové válce prokázal svoji chabrost absolvent Karel Paleček, který se narodil 28. ledna 1896 v Plzni.²⁷¹ Obchodní akademii vystudoval po absolvování čtyřletého gymnázia. V roce 1915 bojoval u Haliče a v září 1916 přeběhl k Rusům. O dva měsíce později se přihlásil do československých legií a byl přiřazen do 3. střeleckého pluku Jana Žižky z Trocnova, pod jehož vlajkou bojoval mimo jiné u Zborova. Do Československa se vrátil v polovině roku 1920 a začal sloužit v armádě nového státu. Krátce před vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939 odletěl se skupinou plk. Moravce do Velké Británie. Zde stál v čele Zvláštní skupiny D, která připravovala parašutisty na vyslání do Československa. Vše se proti Karlu Palečkovi otočilo ke konci roku 1949, kdy byl nařčen ze sabotáže Košického vládního programu právě výcvikem parašutistů. Odsouzen byl na 9 let vězení, po přezkoumání výslechových praktik jej nakonec v květnu 1952 po zproštění viny propustili. Zbytek života strávil v ústraní a zemřel o deset let později na následky dlouhodobých zdravotních problémů způsobených vězňením. Prezident Václav Havel jej v roce 1991 povýšil do hodnosti generálporučíka in memoriam.²⁷²

²⁶⁹ TUNYS, s. 15–16.

²⁷⁰ ŠOLLE, Zdeněk, STAŇKOVÁ, Marta, *Na slovíčko s Jindřichem Plachtou*, Praha 1980, s. 10.

²⁷¹ Webová stránka <http://www.vuapraha.cz/soldier/18625116>, citováno 3. 4. 2020.

²⁷² HUS, Miroslav, *Českoslovenští legionáři 1914–1920 z města Plzně a okolních vsí*, Plzeň 2001, s. 55.

Dalším legionářem z řad studentů obchodní akademie byl Václav Kuttan,²⁷³ narozený 1. února 1896 v Železné Huti²⁷⁴ u Nepomuka.²⁷⁵ Václav pocházel vlastenecky založené rodiny, za Československo bojoval jeho bratr Karel i švagr Josef Koreš. Václav se nejprve přihlásil do armády jako jednorochní dobrovolník, v Rumunsku byl roku 1916 zajat a v prosinci téhož roku vstoupil do Srbské dobrovolnické divize, následně přes Murmaňsk odjel do Francie, kde vstoupil do legií. Chrabrost mu vydržela po celé meziválečné období a za okupace se tak mohl účastnit odboje. Za angažovanost v diverzním oddílu ETA - Jestřáb byl v červnu 1944 zatčen a následně vězněn v Terezíně a Budyšině.²⁷⁶

Jako hrdina se zachoval ve válečných letech Wolfgang Jankovec, který se narodil 10. října 1896 a jeho profesní život byl opravdu plodný.²⁷⁷ Třebaže první zmínka o něm v Plzeňských listech je až úsměvná, pojednává o tom, jak jej coby devítiletého chlapce kousl poblíž zdejšího nádraží dne 28. září 1905 do kolene pes. Zprávu uzavírá informace, že zranění bylo nepatrné.²⁷⁸ Jankovec nejprve absolvoval obchodní akademii v Plzni, poté vystudoval obor obchodních věd na vysoké škole technické v Praze. Ve školním roce 1919/1920 se vrátil zpět do Plzně, aby na OA vyučoval nejprve jako suplující, následně pak tzv. prozatímní profesor.²⁷⁹ Další rok byl již zaměstnán na obchodní akademii v Kežmarku, třebaže se do Plzně vracel, například přednášet o českých vlastencích. Jedna taková beseda se uskutečnila na počest Aloise Jiráka 21. 8. 1921 v bolevecké hospodě před uvedením jeho divadelní hry nastudované zdejším ochotnickým spolkem.²⁸⁰ V následujících patnácti letech vyučoval na obchodních akademiích

²⁷³ HUS, s. 54.

²⁷⁴ Severovýchodní část obce Dvorec, ve směru na Vrčeň. Poznámka autora.

²⁷⁵ Webová stránka: <http://www.vuapraha.cz/soldier/18895394>, citováno 28. 4. 2020.

²⁷⁶ HUS, s. 54.

²⁷⁷ ŠŤ., A., *Profesor Wolfgang Jankovec*. In: VANĚK, František (ed.) Na věčnou paměť hrdinům obchodní akademie v Praze-Kalíně 1914–1918, 1939–1945, Praha 1946, s. 9–11.

²⁷⁸ Plzeňské listy 29. 9. 1905, 41, 1905, 220, s. 4.

²⁷⁹ ŠŤ., A., s. 9–11.

²⁸⁰ Nová doba 14. 8. 1921, 27, 1921, 222, s. 6.

v Košicích, Teplicích, pražském Smíchově. Na začátku roku 1933/1934 definitivně zakotvil v Karlíně.²⁸¹

Během své praxe se vydal sbírat zkušenosti do Holandska, Belgie, Anglie, Německa a Francie, napsal několik učebnic určených obchodním školám. Stal se členem komise pro přezkušování nových profesorů na těchto ústavech. Za politickou angažovanost a kontakty s aglickým exilem jej 10. prosince 1941 zatkl gestapo a uvěznilo jej v budově na Praze II. Rozsah jeho ilegálních činností byl velmi obsáhlý, stal se například organizátorem Petičního výboru Věrní zůstaneme, zasloužil se o zapojení Dělnické akademie do odbojového hnutí. Po třech letech věznění Jankovce převezli do Drážďan k soudu. Dne 23. října 1944 byl nad ním vynesena trest smrti a 20. prosince byl popraven. V průběhu svého věznění a během následného čekání na popravu psal Wolfgang Jankovec básně. Na ukázkou jedna z posledních, adresovaná jeho nejbližším:

A nepřijdu-li

*A nepřijdu-li, budu jeden z mnoha set tisíc,
jimž sudbou souzeno jest,
že nevrátí se z boje,
v němž miliony lidských srdcí se tak neb onak účastní.
Nu, povinnost a více nic,
snad náhoda, když někdo ve víru se ztratí -
ta bílá paní bere, ale nevybírá -
a pak, toť zákon jakýs je, že životem se platí.
kde nový, krásnější se život otevírá
a proto nebud'te mně nešťastní.
Já věřím ve Vás, ženo má a synu,
Vám ruce tisknu, oba k sobě vinu*

²⁸¹ ŠT., A., s. 9–11.

*a vím, že marně nezahynu.
Neb potom bude krásná dlouhá neděle,
již oslavíte radostné a veselé
osvobozené práci.*²⁸²

Obchodní akademii vystudoval také Hanuš Štěpán, který se narodil v Plzni 3. 4. 1912²⁸³ a zapojil se do španělské občanské války jako interbrigadista.²⁸⁴ 15. 12. 1939 vstoupil do vznikající československé zahraniční jednotky ve Francii.²⁸⁵ V roce 1942 byl ve svých třiceti letech umučený nacisty v Osvětimi. V roce 1987 mu byla v přízemí budovy obchodní akademie odhalena pamětní deska a busta od sochařů Břetislava Holakovského a Bartoloměje Štěrbý.²⁸⁶ Umělecké dílo se nachází v přízemí školy dodnes.²⁸⁷

²⁸² VANĚK, František (ed.), *Na věčnou paměť hrdinům obchodní akademie v Praze-Kalíně 1914–1918, 1939–1945*, Praha 1946, s. 6.

²⁸³ Webová stránka http://www.vuapraha.cz/soldier/18645189?fbclid=IwAR29YgR84_OuGMwfE-GczwCQiD_LQojc9zE-hutKq1kLL5WgsQ685k11DYI, citováno 1. 4. 2020.

²⁸⁴ Webová stránka: <http://krizkyavetrelci.plzne.cz/katalog/dilo/1214/>, citováno 1. 4. 2020.

²⁸⁵ Webová stránka http://www.vuapraha.cz/soldier/18645189?fbclid=IwAR29YgR84_OuGMwfE-GczwCQiD_LQojc9zE-hutKq1kLL5WgsQ685k11DYI, citováno 1. 4. 2020.

²⁸⁶ Webová stránka: <http://krizkyavetrelci.plzne.cz/katalog/dilo/1214/>, citováno 1. 4. 2020.

²⁸⁷ Lze předpokládat, že umělecké dílo bylo odhaleno k příležitosti 50. výročí vstupu Hanuše Štěpána do interbrigád, poznámka autora.

7 ZÁVĚR

Předkládaná diplomová práce se zabývá dodnes existujícím středoškolským zařízením, Obchodní akademií, Plzeň, jejím vznikem a vývojem v rozmezí let 1886 a 1944. V té době se jednalo o jednu z prvních vyšších obchodních škol na českém území, po ústavech v Praze a Chrudimi se stala třetím nejvyšším stupněm obchodního vzdělání a to akademií. Její je vývoj přímo spjat i s okolnostmi a důvody vzniku obchodních škol na našem území jako takových.

První snahy o vybudování obchodních škol na našem území spadají do období 2. poloviny 19. století. Vznikaly školy a otevíraly se kurzy zaměřené na ekonomiku, které měly různé úrovně. Lze se konstatovat, že ústavy přímo zřizované městem nebo kuratorií měly podstatně lepší postavení a perspektivu, než malé soukromé vzdělávání. Podstatný rozdíl byl především při uplatňování absolventů. Ti se vzděláním z menších, mladých či soukromých škol se obvykle nemohli ucházet o zaměstnání ve státních službách a úřadech. V prvních letech fungování tohoto druhu odborných škol si dané vzdělání doplňovali také dospělí podnikatelé, živnostníci, případně lokální politici ve svém volném čase.

Ačkoliv v Plzni působily již v 70. letech 19. století malé soukromé obchodní školy, které zřizovaly kluby soukromých živnostníků, dočkala se západočeská metropole své dvouleté vyšší obchodní školy až v roce 1886. Předchozí pokusy bychom dnes přirovnali spíše k dálkovému studiu. Výuka probíhala většinou v neděli, především formou přednášek. Za úspěšným založením zdejšího ústavu stál profesor Antonín Kotěra, který sem po dohodě s městskými orgány přesídlil své soukromé vzdělávací zařízení z Ústí nad Labem. Jednání s ním navázal *Klub českých obchodníků v Plzni*, který vznikl dva roky před samotným přesídlením do západočeské metropole především kvůli nedostatku kvalitně vzdělané pracovní síly na západě Čech.

Studium na dynamicky se rozvíjejícím ústavu se po krátkém čase prodloužilo ze dvou let na tři, především kvůli náročnosti učiva. Zároveň došlo k přejmenování na obchodní akademii, což byl pojem, který byl vnímán jako nejvyšší úroveň ekonomického vzdělávání. Plzeňská obchodní akademie byla po

Praze a Chrudimi třetím ústavem, který mohl tento název hrdě užívat. Následující roky však přinesly reorganizaci vyššího odborného školství a název „akademie“ mohla užívat všechna tříletá odborná středoškolská zařízení.

Pět let po svém vzniku získala plzeňská obchodní škola status veřejného vzdělávacího ústavu, což mělo podstatný význam především pro absolventy, kteří se od té doby mohli začít ucházet o zaměstnání ve státní správě a bezpečnostních složkách monarchie.

Antonín Kotěra stál v čele obchodní akademie od jejího vzniku až do roku 1907, kdy jej po odchodu na penzi vystřídal dosavadní dlouholetý profesor Antonín Kostinec. Během doby, kdy vykonával funkci ředitele, urazila instituce překotný vývoj, který přímo souvisel s postavením nové účelně vyprojektované budovy na dnešním náměstí Tomáše Garrigue Masaryka. Úkolu se zhostil architekt Hanuš Zápál, který v západních Čechách a Plzni samotné postavil řadu školských budov. Nutno podotknout, že původně nenavrhl jen obchodní akademii, ale podle původního plánu chtěl do prostoru někdejšího Radeckého náměstí zasadit celý blok domů určených ke vzdělávání. Většina postavených školních budov dodnes slouží svému původnímu poslání, často bez vynaložení větších investic na jejich rekonstrukci. Kromě obchodní akademie byla z jeho návrhu v Plzni realizována například budova vyšší hospodářské školy, dnes sloužící Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Plzni, slovanská Masarykova, doudlevecká Benešova a bolevecká základní škola. Na severním Plzeňsku, kde strávil celý život, zrealizoval projekty elementárního vzdělávání pro Horní Břízu, Kralovice, Planou nade Mží a Plasy.

Po otevření nové budovy se před institucí zjevily také dosud netušené možnosti. Plně vybavené učebny umožnily přijmout větší počet studentů, kteří měli k dispozici speciální posluchárny pro přírodovědné a humanitní předměty. Škola se zároveň stala společenským centrem, hostila přednášky pro veřejnost na rozličná aktuální témata, stala se dějištěm celé řady výstav lokálních umělců a spolků sdružujících nadšence pro kulturu a místopis.

Stejně tak, jako byla svědkem veselých chvil v životech Plzeňanů, se budova Obchodní akademie, Plzeň se jí nevyhýbaly ani nešťastné chvíle. Především na začátku období Protektorátu Čechy a Morava došlo ke změnám obsahu učiva podle nacistů, následně začala odcházet řada studentů a úspěšných pedagogů na nucené práce, většinou do zahraničí. V roce 1942 škola přišla o svoje sídlo i o název, stala se vyšší obchodní školou a byla přestěhována do budovy německé obchodní školy v Nerudově ulici. O dva roky později byla definitivně ukončena výuka na všech ekonomicky orientovaných ústavech. Teprve po skončení druhé světové války se instituci vrátila budova, oficiální název i studenti. Ti, kterým školní docházku přerušilo válečné běsnění, dostali možnost dokončit středoškolské vzdělání a složit zkoušku dospělosti ve zrychleném režimu.

Z osobností, které se zasloužili o vznik a rozvoj plzeňské obchodní školy, mě nejvíce oslovila postava Antonína Kostince, který byl jeden z největších odborníků ekonomických věd na našem území v daném období, ale intenzivně se angažoval v plzeňském společenském dění. Díky jeho iniciativě se krajské město mohlo chlubit Tylovým pomníkem. Plzeň si jej dodnes připomíná, neboť v katastrálním území plzeňské městské části Slovany se nachází 900 metrů dlouhá ulice, která dodnes nese jméno po této významné osobnosti regionálního významu a také druhém řediteli zdejší obchodní akademie.

8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

8.1 Nepublikované prameny

Archiv města Plzně, *Obchodní akademie a Obchodní škola v Plzni 1886–1945*, Plzeň 1964.

Archiv města Plzně, *Obchodní akademie a Obchodní škola v Plzni, Střední ekonomická škola Klementa Gottwalda v Plzni 1936–1970*, Dodatek inventáře, Plzeň 1975.

Archiv města Plzně, Literární pozůstalosti IX, s. 148, i. č. 32 000.

Archiv NPÚ, ÚOP v Plzni, RZ 3586: Vladimír Hrubý, *Restaurátorský záměr. Učebna přírodních věd, učebna 307*, Plzeň 2018.

Archiv Obchodní akademie, Plzeň: Fotografie části pedagogického sboru 1935.

Archiv Obchodní akademie, Plzeň: Fotodokumentace studentské akademie o Vánocích 1942.

Archiv Obchodní akademie, Plzeň: Pojistka č. 484141.

Archiv Obchodní akademie, Plzeň: Popisy na zadní straně fotodokumentace Františka Šmuclera, Plzeň/Itálie 1928.

Archiv Obchodní akademie, Plzeň: Vyšší hospodářská škola Klementa Gotwalda v Plzni, *Soupis dílčího inventáře: Počítací a účtovací stroje*, Plzeň 1953.

ZČM (NMP), Písemnosti, NMP 61912, 61913, 61914, 61915.

ZČM (NMP), SINE, Pomocný fond PA1, kr. Školství plzeňské III, sl. Školství obchodní.

ZČM (NMP), SINE, Pomocný fond RA1, kr. Kor–Kos, sl. Kostinec.

8.2 Periodika

Časopis pro průmysl chemický 3/1900, 10, 1900, 3, 100–101.

Česká osvěta, 4, 1908, 6, s. 28.

Český směr 27. 4. 1934, 36, 1934, 93, s. 3.

Český západ 8. 10. 1908, 1, 1908, 41, s. 2.

Český západ 16. 10. 1913, 6, 1913, 42, s. 4.

Český západ 16. 10. 1913, 6, 1913, 42, s. 5.

Český západ 2. 9. 1915, 8, 1915, 35, s. 6.

Český západ 15. 9. 1915, 8, 1915, 37, s. 7.

Český západ 3. 6. 1919, 12, 1919, 39, s. 3.

Český západ 31. 10. 1935, 28, 1935, 44, s. 3.

Český západ 14. 5. 1936, 29, 1936, 20, s. 4.

Český západ 17. 9. 1936, 29, 1936, 38, s. 1.

Český západ 16. 6. 1939, 32, 1939, 25, s. 5.

Československý legionář 19. 9. 1930, 12, 1930, 38, s. 9.

Humoristické listy 23. 10. 1908, 51, 1908, 44, s. 525b.

Naše snahy 8. 3. 1907, 10, 1907, 10, s. 4–5.

Naše snahy 25. 11. 1910, 13, 1910, 93, s. 6.

Naše snahy 17. 10. 1913, 16, 1913, 42, s. 2–3.

Naše snahy 28. 11. 1913, 16, 1913, 48, s. 1.

Nová doba 8. 6. 1920, 25, 1920, 156, s. 7.

Nová doba 14. 8. 1921, 27, 1921, 222, s. 6.

Nová doba 9. 10. 1921, 27, 1921, 277, s. 5.

Plzeňské besedy, beletristický ilustrovaný čtrnáctidenník, 1, 1909, 20, s. 14.

Plzeňské listy 17. 7. 1897, 33, 1897, 85, s. 4.

Plzeňské listy 22. 6. 1901, 37, 1901, 141, s.5–6.

Plzeňské listy 27. 4. 1904, 40, 1904, 96, s. 2.

Plzeňské listy 11. 3. 1905, 41, 1905, 58, s. 7.

Plzeňské listy 29. 9. 1905, 41, 1905, 220, s. 4.

Plzeňské listy 6. 7. 1907, 43, 1907, 151, s. 3.

Plzeňské listy 27. 9. 1907, 43, 1907, 221, s. 12.

Plzeňské listy 21. 11. 1908, 44, 1908, 267, s. 4.

Plzeňské listy 5. 7. 1909, 45, 1909, 149, s. 3.

Plzeňské listy 4. 8. 1909, 45, 1909, 175, s. 8.

Plzeňské listy 7. 5. 1910, 46, 1910, 103, s. 9.

Plzeňské listy 28. 5. 1910, 46, 1910, 119, s. 2–4.

Plzeňské listy 4. 6. 1910, 46, 1910, 125, s. 4–5.

Plzeňské listy 4. 3. 1911, 47, 1911, 52, s. 4.

Plzeňské listy 12. 4. 1911, 43, 1911, 84, s. 3–4.

Plzeňské listy 23. 6. 1911, 43, 1911, 140, s. 2.

Plzeňské listy 7. 7. 1911, 47, 1911, 151, s. 5.

Plzeňské listy 10. 8. 1911, 47, 1911, 180, s. 8.

Plzeňské listy 9. 12. 1911, 47, 1911, 279, s. 8.

8.3 Literatura (knihy, sborníky, studie/články)

Album značek tuzemské výroby k soutěži „Proč kupuji zboží tuzemské výroby?“, Praha 1939.

Autor neuveden, *1886–1936: Padesát let obchodní akademie v Plzni, sborník prací*, Plzeň 1936.

Autor neuveden, *Disciplinární řád Obchodní akademie královského města Plzně*, Plzeň 1912.

Autor neuveden, *Katalog obchodního oddělení. Národopisná výstava československá v Praze 1895*, Praha 1895.

Autor neuveden, *Organisační statut Obchodní akademie královského města Plzně*, Plzeň 1904.

Autor neuveden, *První zpráva výroční Obchodnického spolku v Plzni*, Plzeň 1880.

Autor neuveden, *Předpisy o služebním oděvu zřízenců plzeňské obce, jejích podniků a ústavů*, Plzeň 1938.

Autor neuveden, *Seznam knih žákovské knihovny Obchodní akademie města Plzně*, Plzeň 1937.

Autor neuveden, *Spolek absolventů Československé akademie obchodní*. In: *Padesát let československé obchodní akademie v Praze 1872–1922*, s. 117–120.

Autor neuveden, *Stav osob professorstva českého*, Třeboň 1898.

Autor neuveden, *Výroční zpráva veřejné obchodní školy města Kroměříž za školní rok 1926–1927*, Kroměříž 1927, č. 4, Kroměříž 1927.

Autor neuveden, *Roční zpráva obchodní školy města Třebíče za rok 1938/1939*, roč. XX., Třebíč 1939.

Autor neuveden, *Roční zpráva obchodní akademie (v Uherském Hradišti), pobočná oddělení ve Zlíně*, Zlín 1935.

BĚLOHLÁVEK, Miloslav, *Archív města Plzně, průvodce po fondech a sbírkách*, Plzeň 1987.

BRADÁČ, Josef, *Průvodce po školství středním, vysokém, průmyslovém, odborném a dívčím pro rok 1910–1911*, Praha 1911.

BRADÁČ, Josef, *Průvodce a rádce ve věcech školských 1911–1912*, Praha 1912.

BRANT, B., *Krátký přehled historie kolínského obchodního školství před válkou*. In: *Padesát let obchodního školství v Kolíně*, Kolín 1947, s. 9–11.

BRETA, Karel, SATRANSKÝ, Jan, CHLUMSKÝ, Josef, *Kam po maturitě*, Praha 1907.

BUKAČOVÁ, Irena, HUS, Miroslav, ROM, Karel, *Škoda lásky. Druhá světová válka na severním Plzeňsku*, Mariánská Týnice, Plzeň 2019.

CVEKL, Josef, *Výroční zpráva Kupecké školy pokračovací obchodního grémia v Karlíně za školní rok 1908–1909*, Karlín 1909.

ČOUPEK, Jiří, *Uherskohradištská obchodní akademie*. In: *Malovaný kraj*, LVI, 2020, 1, s. 8–9.

DOMANICKÝ, Petr, *Hanuš Zápal. 1885–1964 Architekt Plzeňska*, Plzeň 2015.

DRNEK, Jan, BRACHTEL, Oto, *Za Malickou branou. Příběh a historie prvního obvodu města Plzně. I. díl od starověku do roku 1948*, Plzeň 2018.

DUCHKOVÁ, Jitka a kol, *Almanach Obchodní akademie, Plzeň, náměstí T. G. Masaryka 13, 1886–2016*, Plzeň 2016.

GERŠLOVÁ, Lenka, MOŽNÁ, Blanka a kol., *Almanach k 100. výročí založení Obchodní akademie v Olomouci*, Olomouc 2019.

HUDECOVÁ, Dagmar, SUK, Pavel, EISENHAMMER, Miroslav a kol., *Plzeň v letech 1939–1945*. In: *Dějiny města Plzně 3*, Plzeň 2018, s. 67–108.

HUS, Miroslav, *Českoslovenští legionáři 1914–1920 z města Plzně a okolních vsí*, Plzeň 2001.

JAKUBEC, Ivan, EFMERTOVIÁ, Marcela a kol., *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848–1992*, Praha 2008.

KABÁT, V., *Vývoj obchodní akademie města Plzně v rámci hospodářských poměrů*. In: *1886–1936: Padesát let obchodní akademie v Plzni, sborník prací*. Plzeň 1936, s. 22–24.

KALVODA, Alois, *Katalog výstavy českého krajináře Al. Kalvody pořádané ve výstav. sále české obchodní akademie města Plzně. Prosinec 1916, leden 1917*, Plzeň 1916.

KLAPKA, Otakar, *Šedesát let československé samosprávy*, Praha 1925.

KNEBLOVÁ, Hana, *Život v českých zemích za Františka Josefa I. (1830–1916)*, Praha 2017.

KONEČNÝ, Alois, *O moderním školství*, Brno 1906.

KOSTINEC, Antonín, *Pamětní spis k slavnostnímu otevření nové budovy Obchodní akademie královského města Plzně 19. října 1913*, Plzeň 1913.

KOVÁŘÍK, Adolf, *I. roční zpráva české obchodní školy dvoutrídne v Jihlavě 1919–1920*, Jihlava 1920.

KRÁTKÝ, Vladislav, *TGM a Plzeň*, Plzeň 1991.

KVASNIČKA, Josef, *Existenční zajištění obchodního školství*. In: *Zprávy zpravodajského ústavu obchodního školství IX.*, 1938, č. 1, s. 37–40.

LOUKOTA, Stanislav, *Dějiny plzeňské banky 1910/1948*, Plzeň 2000.

MALÝ, Ladislav, *Vzhůru na cesty! Návod k cestování pro studující*, Praha 1987.

MAREŠ, František, *Končíme 50. školní rok od založení ústavu*. In: L roční zpráva obchodní akademie města Plzně za školní rok 1935–36, Plzeň 1936, s. 5–7.

MAREŠ, František, *Slovo úvodní*. In: 1886–1936. Padesát let obchodní akademie v Plzni, Plzeň 1936, s. 17–20.

MATOUŠEK, František, ŠTURSA, Bohumil, *Úvod do jednotného účetnictví a kalkulace ve výrobních podnicích podle předpisů platných v Říši*, Brno 1941.

MĚŠŤAN, Vojtěch, *LIII. roční zpráva Obchodní akademie města Plzně za školní rok 1938–1939*, Plzeň 1939.

MORÁVKOVÁ, Naděžda, *Dějiny učitelského vzdělávání v Plzni*, Praha 2018.

MOTEJZÍK, Pavel, MÁCHA, Lukáš, *100 let Obchodní akademie v Plzni*. In: Vítaný host, 8, 2013, 2, s. 2–3.

PIŽL, Alois, *Svědectví o životě a díle*. In: Zprávy zpravodajského ústavu obchodního školství IX., 1938, č. 1, s. 5–20.

PIŽL, Alois, *Rozuzlení sporu o kolínskou obchodní akademii*. In: Padesát let obchodního školství v Kolíně, Kolín 1947, s. 12–13.

ŘEHÁČEK, Karel, *Plzeň v letech 1918–1939*. In: Dějiny města Plzně 3, Plzeň 2018, s. 24–66, 52–53.

SEIDL, Karel, *Galerie. PhC. Karel Nebeský (1861–1913)*. In: Bulletin Skip. Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 16, 2007, 3, s. 1–3.

SCHIEBL, Jaroslav, *Průvodce Plzní a nejbližším okolím*, Plzeň 1885.

SCHIEBL, Jaroslav, *Ústavy vyučovací a vzdělávací*. In: SCHIEBL, Jaroslav (red.), *Almanach královského města Plzně na rok 1913, Plzeň 1913*, 414–430.

SOMMER, Bedřich, *Vývoj obchodního školství v Plzni (1886–1948)*. In: *Almanach Střední ekonomické školy Klementa Gottwalda v Plzni. 1886–1986. 100 let obchodního školství v Plzni, Plzeň 1986*, s. 7–11.

STARTL, Jaroslav, *Školní kronika a tvář let 1937–1947*. In: *Padesát let obchodního školství v Kolíně, Kolín 1947*, s. 13–34.

ŠOLLE, Zdeněk, STAŇKOVÁ, Marta, *Na slovíčko s Jindřichem Plachtou*, Praha 1980.

ŠŤ., A., *Profesor Wolfgang Jankovec*. In: VANĚK, František (ed.) *Na věčnou paměť hrdinům obchodní akademie v Praze-Karlíně 1914–1918, 1939–1945*, Praha 1946, s. 9–11.

TAUSSIG, Pavel, *Jindřich Plachta. Cesta do hlubin hercovy duše*, Praha 2018.

TUNYS, Ladislav, *Jindřich Plachta se srdcem na dlani*, Praha 2011.

VANĚK, František (ed.), *Na věčnou paměť hrdinům obchodní akademie v Praze-Karlíně 1914–1918, 1939–1945*, Praha 1946, s. 6.

VLTAVSKÝ, J. B., *Čtyřicátá roční zpráva obchodní akademie města Plzně za školní rok 1925/1926*, Plzeň 1926.

VLTAVSKÝ, J. B., *Úvod*. In: *Čtyřicátá roční zpráva obchodní akademie města Plzně za školní rok 1925/1926*, Plzeň 1926, s.3–5.

VLTAVSKÝ, J. B., *MUDr. Adolf Wieser*. In: *Třicátá devátá roční zpráva obchodní akademie města Plzně za školní rok 1924/1925*, Plzeň 1925, s. 14.

VODIČKA, Jaroslav, *Roční zpráva československé obchodní akademie v Jihlavě za školní rok 1937–1938*, Jihlava 1938.

VOREL, Jiří, *Chrudim - obchodní akademie - její absolventi*. In: Almanach 65 let státní obchodní akademie chrudimské, Chrudim 1947, s. 17–27.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Rákoska v dílně lidskosti. Česká škola v 19. století očima účastníků*, Praha 2016.

VAVŘÍK, Jan, *Ze staré školy plzeňské*, Plzeň 1921.

VURM, Miloslav, *Úvod*. In: Almanach Střední ekonomické školy Klementa Gottwalda v Plzni. 1886–1986. 100 let obchodního školství v Plzni, Plzeň 1986, s. 5–6.

ZENKL, Petr, *Několik kapitol o obchodní češtině*. In: I. zpráva Vyšší obchodní školy v Karlíně za školní rok 1909–1910, Praha 1910, s. 3–49.

ZÍTEK, Jan, *Dějiny obchodní akademie a obchodního školství v Chrudimi*. In: Almanach 65 let státní obchodní akademie chrudimské, Chrudim 1947, s. 9–16.

8.4 Internetové zdroje

Webová stránka <https://oaplzen.cz/studenti/>, citováno 27. 12. 2019.

Webová stránka https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_osobnosti&load=193, citováno 21. ledna 2020.

Webová stránka https://encyklopedie.plzen.eu/home-mup/?acc=profil_ulice&load=329, citováno 21. ledna 2020.

Webová stránka <https://oaplzen.cz/wp-content/uploads/2019/04/VZ1718.pdf>
Výroční zpráva za školní rok 2017/2018, s. 3, citováno 26. ledna 2020.

Webová stránka: https://cs.wikipedia.org/wiki/Petr_Zenkl, citováno dne 10. ledna 2020.

Webová stránka <https://cao.cz/cs/o-skole/historie/> a <https://cao.cz/cs/o-skole/povinne-zverejnovane-informace/>, citováno 1. února 2020.

Webová stránka <http://krizkyavetrelci.plzne.cz/katalog/dilo/1339/>, citováno 7. února 2020.

Webová stránka https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_p%C5%99edstavitel%C5%AF_Plzn%C4%9B, citováno dne 25. února 2020.

Webová stránka https://www.plzenskykraj-kct.cz/sinslavy/11_kostinec.htm, citováno 20. února 2020.

Webová stránka <https://oaplzen.cz/historie-skoly/>, citováno 29. února 2020.

Webová stránka http://www.vuapraha.cz/soldier/18645189?fbclid=IwAR29YgR84_OuGMwFE-GczwCQiD_LQojc9zE-hutKq1kLL5WgsQ685k1IDYI, citováno 1. 4. 2020.

Webová stránka <http://krizkyavetrelci.plzne.cz/katalog/dilo/1214/>, citováno 1. 4. 2020.

Webová stránka <http://www.vuapraha.cz/soldier/18625116>, citováno 3. 4. 2020.

Webová stránka: <http://www.vuapraha.cz/soldier/18895394>, citováno 28. 4. 2020.

9 RESUMÉ

The present work deals with the circumstances of the establishment and development of the business academy in Pilsen between 1886 and 1944. In the first mentioned year, the school began its activities, in the second was interrupted teaching at all secondary schools due to World War II. The first chapter outlines the conditions of education in our country during this time period. The beginnings of business education in our country are also very interesting and are directly connected with the development of the Pilsen business school. This institution was the third of its kind in Czech lands.

The school, which changed its name several times during the last century, still operates under the name of the Business Academy, Plzeň. The first direktor Antonín Kotěra, who moved his institution here in 1886, was responsible for the establishment of this school in Pilsen. Since this business school was one of the first of its kind in the Czech lands, the growth of business schools in general is directly related to its boom. The Pilsen School, like most others, was founded at the end of the 19th century mainly due to the need for a skilled workforce in the ever-expanding West Bohemian city of industry and trade.

The school grew dynamically and moved several times. Teaching often proceeded in substandard conditions townhouses. The institution did not have a suitable building until 1913, when it moved into a new building on the Masaryk square. The new premises enabled the school to increase the capacity of students and provide them with sufficient facilities.

Many students, who became actors or successful entrepreneurs, sat on the benches of this school. Many of them showed their courage during the First and Second World Wars. The personalities were also among the teachers. The school's second principal, Antonín Kostinec, was most responsible for the development of the school.

10 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Historická posluchárna č. 307.

Příloha č. 2 – Obchodní akademie.

Příloha č. 3 – Obchodní školství na Národopisné výstavě.

Příloha č. 4 – Kamerál.

Příloha č. 5 – Vlevo stará školní budova U Zopfů.

Příloha č. 6 – Sklady na Radeckého náměstí.

Příloha č. 7 – Stavba budovy obchodní akademie.

Příloha č. 8 – Odhalení Pomníku národního osvobození.

Příloha č. 9 – Pohlednice obchodní akademie.

Příloha č. 10 – Pohlednice obchodní akademie.

Příloha č. 11 – Pohlednice obchodní akademie.

Příloha č. 12 – Pohlednice obchodní akademie.

Příloha č. 13 – IV. A 24. 3. 1928 na plzeňském hlavním nádraží před odjezdem na studijní cestu do Itálie. V Brixenu se chystali položit věnce k desce K. H. Borovského.

Příloha č. 14 – IV. A na studijní cestě v Itálii mezi 24. 3. a 10. 4. 1928.

Příloha č. 15 – Poslední společná fotka IV. A 1928 před budovou OA.

Příloha č. 16 – Část pedagogického sboru v roce 1935.

Příloha č. 17 – Tablo profesorského sboru v roce 1936.

Příloha č. 18 – Studentská akademie o Vánocích 1942 v prostorách dvorany dělnického spolkového domu Peklo.

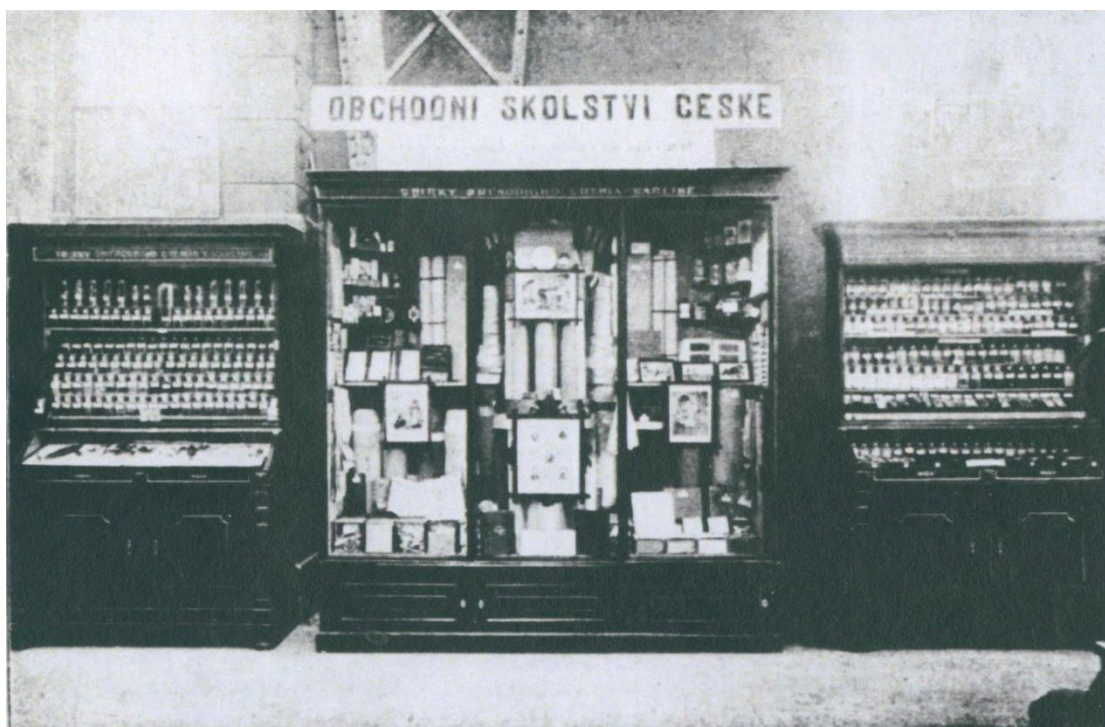
Příloha 1 – Historická posluchárna č. 307.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 2 – Obchodní akademie.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 3 – Obchodní školství na Národopisné výstavě.

Zdroj: Autor neuveden, Katalog obchodního oddělení. Národopisná výstava československá v Praze 1895, Praha 1895, s. 264a.

Příloha 4 – Kamerál.

Zdroj: Zdroj: KABÁT, V., *Vývoj obchodní akademie města Plzně v rámci hospodářských poměrů*. In: 1886–1936. Padesát let obchodní akademie v Plzni, Plzeň 1936, s. 21–48.

Příloha 5 - Vlevo stará školní budova U Zopfů.

Zdroj: KABÁT, V., *Vývoj obchodní akademie města Plzně v rámci hospodářských poměrů*. In: 1886–1936. Padesát let obchodní akademie v Plzni, Plzeň 1936, s. 21–48.

Příloha 6 – Sklady na Radeckého náměstí.

Zdroj: Webová stránka [https://pam.plzne.cz/objekt/p-tg-namesti-t-g-masaryka?filter=type&type=14&display=list#prettyPhoto\[object\]/3/](https://pam.plzne.cz/objekt/p-tg-namesti-t-g-masaryka?filter=type&type=14&display=list#prettyPhoto[object]/3/), citováno 5. 5. 2020.

Příloha 7 – Stavba obchodní akademie.

Zdroj: DOMANICKÝ, Petr, *Hanuš Zápal. 1885–1964 Architekt Plzeňska*, Plzeň 2015, s. 32.

Příloha 8 – Odhalení Pomníku národního osvobození.

Zdroj: Webová stránka <http://krizkyavetrelci.plzne.cz/katalog/dilo/85/>, citováno 5. 5. 2020.

Příloha 9 – Pohlednice obchodní akademie.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 10 – Pohlednice obchodní akademie.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 11 – Pohlednice obchodní akademie.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 12 – Pohlednice obchodní akademie.

Zdroj: Archiv autorky.

Příloha 13 – IV. A 24. 3. 1928 na plzeňském hlavním nádraží před odjezdem na studijní cestu do Itálie. V Brixenu se chystali položit věnce k desce K. H. Borovského.

Zdroj: Archiv Obchodní akademie, Plzeň.

Příloha 14 – IV. A na studijní cestě v Itálii mezi 24. 3. a 10. 4. 1928.

Zdroj: Archiv Obchodní akademie, Plzeň.

Příloha 15 – Poslední společná fotka IV. A 1928 před budovou OA.

Zdroj: Archiv Obchodní akademie, Plzeň.

Příloha 16 – Část pedagogického sboru v roce 1935.

Zdroj: Archiv Obchodní akademie, Plzeň.

Příloha 17 – Tablo profesorského sboru v roce 1936.

Zdroj: MAREŠ, František, *Slovo úvodní*. In: 1886–1936. Padesát let obchodní akademie v Plzni, Plzeň 1936, s. 17–20.

Příloha 18 – Studentská akademie o Vánocích 1942 v prostorách dvorany dělnického spolkového domu Peklo.

Zdroj: Archiv Obchodní akademie, Plzeň.